

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Právo na život jako přirozené právo člověka dle LZPS,
mezinárodních smluv o lidských právech a související
judikatury**

Zpracovala: Erika Nguyenová

Plzeň 2013

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, květen, 2013

Za odbornou pomoc bych ráda poděkovala zejména paní JUDr. Janě Odehnalové, Ph.D., která mi byla nápomocna při zpracování diplomové práce. Velmi jí děkuji za rady, konzultace, doporučení vhodné literatury, i nápady jak celou práci pojmout.

Také bych ráda poděkovala své rodině za podporu ve studiu, které se mi dlouhá léta dostávalo.

Obsah

Úvod.....	5
1. Přirozené právo.....	7
1.1 Pojem a jeho původ	7
1.2 Filozofický základ přirozeného práva.....	8
1.3 Přirozenoprávní názory v období renesance	10
1.4 Přirozené právo versus práva zákonná.....	12
2. Základní lidská práva.....	13
2.1 Pojem lidská práva	13
2.2 Charakteristické znaky základních práv a svobod.....	14
2.3 Nedotknutelná práva	15
2.4 Klasifikace základních lidských práv.....	16
3. Právo na život.....	19
3.1 Definice práva na život.....	19
3.2 Postavení práva na život v systému klasifikace lidských práv.....	20
3.3 Ochrana života	20
4. Právo na život z pohledu práva v ČR.....	22
4.1 Vývoj pozitivní úpravy práva na život	22
4.1.1 Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v právním řádu ČR	24
4.2 Právo na život podle Listiny základních práv a svobod.....	26
5. Právní aspekty práva na život	32
5.1 Právo plodu na život	32
5.1.1 Interrupce	35
5.1.2 Příklad Vo proti Francii	39
5.2 Euthanasie.....	41
5.2.1 Příklad Pretty proti Spojenému království.....	44
5.3 Otázka trestu smrti	48
5.3.1 Rozhodnutí o vydání do ciziny a k trestu smrti.....	53
5.4 Okolnosti vylučující protiprávnost	55
6. Mezinárodní mechanismy ochrany základních lidských práv.....	59
Závěr	62
Resumé	63
Seznam použité literatury.....	64

Úvod

Předmětem této diplomové práce je Právo na život jako přirozené právo člověka. Jedná se o téma značného rozsahu, které je možné pojmout z mnoha úhlů pohledu, jelikož zahrnuje spektrum rozmanitých problémů a oblastí. Právo na život jako jedno ze základních lidských práv prošlo značným vývojem, a to jak v důsledku vývoje právního myšlení, tak i na základě historických událostí. Toto právo je důvodem mnohaletých sporů a diskuzí, jejichž počátky sahají až k antickým filozofům. Již tehdy bylo zřejmé, že se jedná o jednu z nejdůležitějších hodnot, kterou je třeba chránit zákonem. Na lidská práva obecně je v současné době soustředěno mnoho pozornosti, jak ze strany veřejnosti, tak skrze mezinárodní organizace. K ochraně lidských práv, tedy i práva na život, vznikl systém instrumentů, na základě kterých je možno dodržování těchto práv kontrolovat a vynutit. Aby bylo možné zajistit dostatečnou ochranu lidských práv, je třeba tato práva přesně vymezit, specifikovat a zakotvit do jednotlivých instrumentů.

Zejména toto se může v případě práva na život jevit jako jeden z problémů, jelikož většina mezinárodních dokumentů pojímá vymezení tohoto práva velmi obecně. Problematika vymezení pojmu právo na život s sebou přináší mnoho otázek, např. určení kdy život jako takový vlastně vzniká, od kdy je plodu přiznáno právo na život, do jaké míry má jednotlivec právo o svém životě rozhodovat, a zda v případě euthanasie se právo na život nestává spíše povinností. Česká republika udělala krok kupředu v otázce dodržování lidských práv zejména po roce 1989 a přiblížila se tak realizaci základních lidských práv i praxi.

V práci si kladu za cíl nastínit právo na život jednak z pohledu přirozenoprávní teorie ale zejména z pohledu mezinárodních dokumentů, kterými je Česká republika vázána. Vzhledem k rozmanitosti tématu jsem pro ucelenější přehled vytyčila několik aspektů přirozeného práva, kterými se podrobněji zabývám v jednotlivých kapitolách, a to zejména v souvislosti s českou právní úpravou ale i ve vztahu k mezinárodní judikatuře.

Systematika práce je rozvržena do několika částí. V první části se budu zabývat historickým a filozofickým základem práva na život a obecnými pojmy v souvislosti se základními lidskými právy. Další část bude věnována zejména pozitivněprávnímu zakotvení práva na život, a to jak v právním řádu České

republiky, tak v mezinárodních úmluvách. Dále se budu zabývat již zmíněnými aspekty práva na život a závěr práce představuje stručný nástin ochranných mechanismů tohoto práva.

1. Přirozené právo

1.1 Pojem a jeho původ

Přirozené právo a právní pozitivizmus prošly dlouhým vývojem. Již od starého Řecka se tyto dvě teorie dostávaly do diskuze a bojovaly o své místo. S vývojem filozofického myšlení se měnil i názor na oba dva přístupy. Iusnaturalismus vychází z teorie vyššího zákonodárce, než jakým je člověk. Každá epocha v dějinách vývoje právního myšlení nachází podobu zákonodárce v něčem jiném např. v Bohu nebo v přírodě. Jedná se o sílu, jejíž moc je nadřazená a svrchovaná moci lidské a na přirozené právo je pak pohlíženo jako na právo absolutní. Jde o právo věčné a neměnné, které je nadřazeno právu lidskému. Nepodléhá změnám v důsledku změny formy vlády nebo doby, jako je tomu u právního pozitivizmu. Základní otázkou ve sporu těchto dvou teorií je, zda-li vedle společensky uznaného práva existují i jiné principy, které jsou neméně důležité.¹

Na základě přirozenoprávní teorie můžeme říci, že základní lidská práva mají přirozenoprávní charakter, jelikož žádný stát si tato práva neurčuje sám, nýbrž vycházejí ze samotné přirozenosti člověka. Stát zde pak plní funkci garanta základních práv a svými akty může pouze stanovit těmto právům meze, nikoliv jejich samostatnou existenci. Přirozenoprávní teorie však nepopírá existenci lidského práva, ale staví na právním dualismu, kdy připouští dvojí existenci práva. Jedná se o právo vytvořené státem, na daném území uznané. Na druhé straně je právo přirozené, které existuje nezávisle na státu.

„Dualismus přirozeného a pozitivního práva vedl později ke konstrukci dvojího stavu lidstva. Za prvé přirozeného, v němž lidé nejsou organizováni v politickou pospolitost a v němž se řídí přirozeným právem. Druhý stav, který je pozdější, se nazývá státní. V něm jsou lidé spojeni v občanskou společnost. Vzdali se přirozeného práva a nahradili ho právem lidským, státním.“²

Přirozené právo pak představuje souhrn určitých právních principů se silným hodnotovým významem. Z tohoto můžeme vyvodit, že základní lidská práva jsou hodnotovým či morálním měřítkem platné právní úpravy v daném státě.

---

¹ WEINBERGER, Ota. Přirozené právo a právnícká argumentace. Právník. 1993, roč. 132, č. 3, s. 193-202.

² TOMSA, Bohuš. Kapitoly z dějin filosofie práva a státu. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. S. 21.

Přirozený stav lze chápat jako stav dokonalý, který se řídí principem rovnosti a svobody. Není třeba žádné nadřazené autority, jelikož lidé žijí v rovnosti a míru. Jedná se o stav, ve kterém není vládnoucích a ovládaných. Druhý stav vychází z myšlenky, že se člověk odcizil od přírody a začal hájit své vlastní zájmy. Zasahuje do svobody druhých, a tak vznikla nutnost vytvořit autoritu. Vzniká stát a zákony.

Na základě zdroje legitimacy přirozeného práva hodnotíme platné právo i lidské chování. Základ přirozenoprávní teorie můžeme rozdělit do několika kategorií, a to kdy je zdrojem legitimacy boží autorita nebo zákony přírody a jako třetím je rozum.³

Boží autorita- jedná se o nejstarší koncepci přirozeného práva, jejímž základem je boží vůle. Tu nelze postihnout lidským rozumem. Každý bude souzen na základě tohoto božího zákona a boží soud rozhodne, zda jeho chování bylo správné či nikoliv. Přestože ve státech existují zákony vytvořené lidmi, je toto právo absolutní a platí vůči všem stejně a bez rozdílu.

Přírodní koncepce- vzniká v 16. století a jejím cílem je dokázat, že přírodní právo existuje i bez Boha. Bůh svět stvořil, ale potom do něho už nijak nezasahuje, vše se řídí zákony, které vycházejí z přírody. V přírodě platí neměnné a věčné zákony.

Racionalistická koncepce- našla si své místo v 17. -18. století a svoji teorii opírá pouze o lidský rozum. Úplně upouští od božího základu práva.⁴

1.2 Filozofický základ přirozeného práva

Kořeny koncepce přirozeného práva lze nalézt již ve starověkém Řecku, protože právě tam byla ve svých podstatných částech promyšlena. Již sofisté započali první diskuzi o přirozeném právu. Sofisté poprvé v řecké filozofii odvrátili pohled od přírody a zaměřili jej na člověka a jeho individualitu.⁵ Na základě antropologického hlediska se zabývají otázkou, zda je možné objektivní

---

³ TOMSA, Bohuš. Kapitoly z dějin filosofie práva a státu. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. S. 19.

⁴ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 231.

⁵ SÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. S. 111.

poznání, které bude platné pro všechny. „Měřítkem všech věcí je člověk“, z čehož vyplývá, že existuje pouze subjektivní pravda, jelikož každý člověk má subjektivní hodnoty, které platí pouze pro něho. Tyto hodnoty jsou proměnlivé, což je dovedlo k závěru, že neexistuje pravda, spravedlnost a dobro jako všeobecně platné hodnoty. Pro každého člověka je dobré něco jiného, řídí se tím, co je mu prospěšné, a prospěch tedy řídí jeho myšlení i rozhodování. Na základě toho také posuzuje, co je spravedlivé, pravdivé nebo dobré. Jeho vlastní prospěch je měřítkem hodnot.⁶

Společnost rozdělují na slabé a silné jednotlivce, přičemž přirozené právo je právem pouze silné individuality. Silné individuum neuznává zákony, jediným platným právem je pro něj přirozenost, příroda a uspokojení pudů. Síla slabých spočívá v jejich mase a účelem státu je sjednat jejich převahu. Sofisté pohlížejí na zákony vytvořené státem jako na pokus o vyrovnání nerovnosti mezi slabými a silnými jednotlivci a přirozenému právu připisují nárok na absolutní platnost.

Učení sofistů definuje stát jako instituci, kdy jeden pro svůj prospěch utlačuje slabšího a právo náleží silnějšímu jako nástroj k jeho realizaci. Lidské jednání je tedy hnáno prospěchem. Jelikož považují přirozené právo za nadřazené lidským zákonům, přiznávají tak právo silnějším zbavit se slabších, aby bránili své zájmy. Jediným měřítkem je pak zájem a prospěch jednotlivce. Přehnaný individualismus by v takovém případě vedl k anarchii a postrádá jakékoliv mravní hledisko.⁷

Sókrates i jeho žák Platón se s učením sofistů neztotožnili a snažili se dokázat, že existují i obecně platné hodnoty, které jsou společné všem lidem. Základem Sókratovi filozofie je, že každá věc má svůj předobraz, který je neměnný. V tomto bodě se rozchází se sofistikou, podle které vše podléhá neustálým změnám. V Sókratově ideálním státě jsou u moci vzdělaní, moudří a ti, jimž je známa podstata dobra. Ne každý je předurčen k tomu, aby mohl vládnout. Mají vládnout ti, kteří jsou schopni svým rozumem dosáhnout pravdy. Klade důraz na to, aby ve státě vládla spravedlnost, kterou se budou řídit jak ti, kdož vládnou, tak ti, jež jsou

---

⁶ KUBŮ, Lubomír a kolektiv. Dějiny právní filozofie. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2002. S. 14-15.

⁷ TOMSA, Bohuš. Kapitoly z dějin filosofie práva a státu. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. S. 24-25.

ovládání. Sókratés si uvědomoval nedokonalost práva vytvořeného lidmi, přesto je považoval za odraz dokonalých přirozených a věčných zákonů.⁸

Sókratova filozofie byla více rozvedena a aplikována na právo a politiku jeho žákem Platónem. Oba považují spravedlnost, pravdu a dobro za objektivní hodnoty, jejichž existence není na člověku závislá. Tyto hodnoty jsou absolutní a je možné je poznat pouze rozumem v podobě jejich předobrazů, idejí.

„Platón je též zastáncem přirozeného práva, neboť jeho svět idejí je říší dokonalosti, proto se má těmto vzorům přibližovat. Idea spravedlnosti je pak přirozeným právem.“⁹

Spravedlnost je pro Platóna základem státu a to, že se lidé v dokonalém státě řídí zákony vydanými lidmi, je jen důsledek toho, že tyto zákony jsou obrazem dokonalých, přirozených zákonů. Měřítkem státu je tedy spravedlnost.

Platónův žák Aristoteles se rovněž zabývá otázkou spravedlnosti, dává ji však jiný rozměr. Nepohybuje se ve světě idejí, ale v reálném světě a spravedlnosti přikládá dvojí význam. V první řadě se jedná o spravedlnost zákonnou, jejímž měřítkem jsou zákony a podle nich lze určit, co je spravedlivé a co nikoliv. V druhém případě se jedná o spravedlnost, která je měřítkem zákona a podle té se určují zákony. Tato spravedlnost stojí nad zákonem a má podobu mravního zákona. Přirozené právo považuje za právo univerzální, které je společné všem lidem bez ohledu na to, jaké zákony platí v jejich státech. Jedná se o právo absolutní, které je trvalé.

1.3 Přirozenoprávní názory v období renesance

Období renesance přineslo nový pohled na přirozené právo. Nejvýznamnějšími představiteli této doby jsou T. Hobbes, J. J. Rousseau a J. Locke.

Myšlenky Thomase Hobbese jsou založeny na čistém iusnaturalistickém základě. Přirozený stav považuje ale za negativní, protože takovýto stav by byl příčinou

---

⁸ KRŠKOVÁ, Alexandra. Dějiny evropského politického a právního myšlení. Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia, 2003. S. 45-46.

⁹ TOMSA, Bohuš. Kapitoly z dějin filosofie práva a státu. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. S. 28.

anarchie. Hobbes tento stav vystihl výrokem: „*Homo homini lupus*“, tedy člověk člověku vlkem. Člověk má strach z násilí a ze smrti, a tak dobrovolně odevzdává přirozená práva do rukou státu a tím vzniká společenská smlouva. Tato smlouva zajišťuje člověku bezpečnost, mír a jistotu, ale protihodnotou toho je částečné omezení svobody. Toto omezení slouží pro dobro jednotlivce i celé společnosti.

Hobbes tyto myšlenky shrnul v díle *Leviatan*.¹⁰

Společenskou smlouvou se zabývá i J. J. Rousseau. Přirozený stav však na rozdíl od Hobbese považuje za stav ideální, zároveň se však domnívá, že k tomuto stavu se již nelze vrátit. Příčinu rozdělení postavení ve státě, kdy jeden je otrokem a druhý pánem, vidí v soukromém vlastnictví. Jako jedinou přípustnou formu vlády vidí v přímé demokracii. Připisuje lidem právo kdykoliv stát zavrhnout, pokud by jím byli omezováni a utlačováni. Dále se také zabývá otázkou veřejného blaha. V zájmu veřejného blaha je možné omezení jednotlivce.¹¹

Představitelem radikálního proudu v teorii přirozeného práva byl John Locke. Zastává názor, že ne všechna přirozená práva byla odevzdána do rukou státu. I po tom, co k odevzdání došlo, disponuje každý člověk některými nezcizitelnými právy, která mu jsou dána od Boha. Boží přirozený zákon zakazuje každému člověku škodit jinému na životě, zdraví a majetku. Nikdo není morálně oprávněn se dobrovolně zříci svých nezcizitelných práv. Není možné dát např. svůj život či svobodu k dispozici jinému. Locke zvláště zdůrazňoval nezcizitelnost přirozeného práva na život.¹²

Podle Locka je účelem státu ochraňovat člověka a jeho svobodu, ne ho utlačovat. V přirozeném stavu si každý svá práva hájil sám, ale po uzavření společenské smlouvy se tohoto úkolu ujala politická autorita. Locke definoval několik možností, kdy je pro člověka výhodné společenskou smlouvu uzavřít:

- k ochraně života, svobody a majetku
- pro získání nestranného soudce
- k vynutitelnosti práva

---

¹⁰ KRŠKOVÁ, Alexandra. Dějiny evropského politického a právního myšlení. Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia, 2003. S. 283.

¹¹ SÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. S. 283.

¹² MILLER, David; COLEMANOVÁ Janet, et al. Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Nakladatelství Barrister & Principal, 2003. S. 245.

Lockova teorie se stala argumentační základnou pro existenci dnešních základních lidských práv.

1.4 Přirozené právo versus práva zákonná

Představitelé přirozeného práva staví toto právo na roveň právům zákonným. Státem uznané právo existuje nezávisle na právu přirozeném, ale přesto není považováno za méně závazné. Existuje vedle platného práva ve formě morálních příkazů. Jak již bylo řečeno, někteří jeho zastánci jsou toho názoru, že přirozené právo stojí nad právem vytvořeným státem, a to je na přirozeném právu závislé a vychází z něho. Jedním z představitelů tohoto pojetí je Hugo Grotius a jeho představa právního systému.¹³

Univerzální chápání práva se na počátku 19. století střetlo s kritikou, kdy jsou jeho odpůrci přesvědčeni o tom, že přirozená práva jsou lidmi uznána pouze tam, kde dříve právo fungovalo v duchu přirozené spravedlnosti. V zemích, kde není uznávána vláda zákona, selhávají i pokusy o uznání platnosti přirozených práv. Příkladem jsou neúspěšné pokusy o uzavření řady mezinárodních smluv s komunistickými zeměmi.

Jinou skupinou odpůrců přirozeného práva jsou ti, jež odmítají přirozenoprávní teorii jako takovou. Zastávají názor, že existenci těchto práv nelze nijak objektivně zdůvodnit, a proto představa o tom, že taková práva existují, jsou jen fixní ideou. Patří k lidské přirozenosti věřit v platnost vyššího zákona, na základě kterého se má vládnout lidem. Proto jako jediný důvod, proč zařadit „přirozená“ práva do systému práva ve státě, vidí v čistě politickém zájmu.¹⁴

---

¹³ KUBŮ, Lubomír a kol. Dějiny právní filozofie. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2002. s. 57

¹⁴ SCRUTON, Roger. Slovník politického myšlení. Brno: Nakladatelství Atlantis, 1989. s. 116-117.

2. Základní lidská práva

2.1 Pojem lidská práva

Lidská práva mají bezpochyby svůj základ v přirozenoprávní teorii. Jedná se o práva, která jednotlivci neuděluje stát, ale ten se s nimi rodí a jsou součástí jeho lidské osobnosti. Jedná se práva imanentní, spjatá s podstatou člověka. Jsou to práva absolutní a věčná, která zaručují jedinci určitou sféru osobní integrity. Pro ostatní občany i veřejnou moc platí, že sféru těchto práv je nutné respektovat a nezasahovat do ní. Stát zde plní funkci garanta a ochránce těchto práv. Zaručuje, že do základních práv a svobod lze zasáhnout jen na základě splnění podmínek stanovených Listinou a zákonem.¹⁵

„Pro právní vědu jsou lidskými právy obecně závazná pravidla chování jednotlivců, právnických osob, občanů státu zaručovaná a sankcionovaná státní mocí směřující k uskutečňování a reprodukci zvláště významných kvalit lidského života, které určují podstatu dané společnosti a státu.“¹⁶ Pojem lidská práva má interdisciplinární charakter a každá věda ho může vnímat a interpretovat jiným způsobem. Dalo by se ale říci, že napříč všemi vědními disciplínami se pojem lidská práva kryje s pojmem nárok jednotlivce na cosi základního, jež potřebuje k životu. Lze ho tedy chápat jako vyjádření nároku na život a jeho kvality.¹⁷

Význam základních práv umocňuje jejich nezrušitelnost, nezczitelnost, to že jsou člověku bytostně vlastní. Vážou se tedy k člověku jako jednotlivci, jehož existence je automaticky předpokládána. Jde o taková lidská práva, od nichž jsou ostatní práva odvozena, jsou hierarchicky nadřazena právům ostatním. Jsou stavěny na roveň ústavním zákonům a hrají významnou úlohu v právních řádech jednotlivých států. Bez dodržování lidských práv by se státy jen těžko mohly považovat za státy demokratické. Obrovskou roli hrají bezpochyby i v dimenzích mezinárodního práva.¹⁸

Zakotvení těchto práv do jednotlivých právních řádů je klíčovou problematikou každého státu. Zpravidla nenalezneme v zákonech žádné vymezení obecných

---

¹⁵ KLÍMA, Karel a kol. Státověda. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. S. 166.

¹⁶ BLAHOŽ, Josef. Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva. Praha: Nakladatelství ASPI, 2005. S. 12.

¹⁷ Tamtéž, S. 34.

¹⁸ BLAHOŽ, Josef. Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva. Praha: Nakladatelství ASPI, 2005. S. 34

pojmu jako je základní právo, svoboda. K vymezení definic těchto pojmů může sloužit např. judikatura Ústavního soudu. Protože není možné taxativně stanovit vyčerpávající přehled základních lidských práv a svobod, je třeba pohlédnout na to, co zákonodárce za základní považoval. Základní práva a svobody jsou pojímány jako vztah jednotlivce a státu jako představitele veřejné moci, ale i jako autonomní práva jednotlivce, kterým je poskytována ochrana před zásahy státu a právní prostředky se proti těmto zásahům bránit. Dále jako možnost podílet se na správě věcí veřejných.¹⁹

Vzhledem k tomu, že je těmto právům připisována vysoká důležitost, dostává se jim i ochrany ze strany státu prostřednictvím existujících právních prostředků. Funkce lidských práv spočívá pak také v tom, že vytváří určité limity vztahů mezi nositeli těchto práv a státem. Mají zaručovat, že státní moc nebude do těchto vztahů zasahovat jinak než v nezbytné míře a stanoveným způsobem.

2.2 Charakteristické znaky základních práv a svobod

Základní lidská práva a svobody lze vymezit na základě společných rysů takto:

Jde o ústavně zaručená práva- Ústava České Republiky zaručuje ochranu těmto právům článkem 87 odst. 1 písm. d) „*Ústavní soud rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod.*“²⁰ Z toho vyplývá, že zaručením a ochranou těchto práv je vázána jak výkonná, soudní ale i zákonodárná moc.

Mají povahu subjektivního veřejného práva- jde o vztah mezi jedinci a státem, kdy jedinec je nositelem těchto práv a stát adresátem.

Práva se zvláštním obsahem- nejedná se o vztahy vznikající z konkrétního právního vztahu vzniklého na základě právního aktu nebo právního úkonu, ale vyplývají přímo z ustanovení ústavního pořádku nebo mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy ČR.

---

¹⁹ FILIP, Jan. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Brno: Masarykova univerzita, 2004. S.

48

²⁰ § 87 zákona 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Práva, s nimiž nelze volně disponovat na základě právních úkonů- jedná se o práva nezczitelná, nezadatelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Z toho vyplývá, že platí pro všechny subjekty stejně a nelze je smlouvou uzavřenou mezi jednotlivci a státem stanovit odlišně. Nikdo těchto práv nemůže být zbaven a nikdo se jich nemůže ani platně sám vzdát.

Práva vymahatelná prostřednictvím soudní moci- jde o práva bezprostředně závazná. Čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR říká, že „*Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.*“²¹ Všechny orgány České republiky se musí tímto pravidlem řídit a těmto právům stát poskytuje ochranu, která vyplývá z čl. 4 Ústavy ČR „*Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.*“²² Na základě čl. 10 Ústavy ČR je Česká Republika vázána mezinárodními smlouvami, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament ČR, lze se tedy dovolávat i ochrany práv plynoucích z takové smlouvy.

Jedná se o práva, která představují ústavní hodnoty a kterými je stát vázán.²³

2.3 Nedotknutelná práva

Pokud hovoříme o nedotknutelných lidských právech, co si lze vlastně pod tímto pojmem představit? Jsou to subjektivní přirozená práva, která mají zvláštní charakter vyplývající z přirozenoprávní povahy. Jedná se o práva, která musí z pohledu mezinárodního práva zůstat nedotčena a stát nesmí uplatňovat výhrady vůči normám upravujícím taková lidská práva. Výčet těchto práv není obsáhlý, jedná se pouze o několik práv, na která se vztahuje termín nedotknutelná práva. Ne vždy se však mezinárodní úmluvy v počtu těchto práv shodují, je ale možné rozpoznat příbuznost vzhledem k výčtu práv, která není možné zrušit. Jedná se tedy o právo na život, právo nebýt mučen ani podroben nelidskému či ponižujícímu zacházení, právo nebýt držen v otroctví ani nevolnictví a právo na zákaz zpětné účinnosti trestního zákona. Tato práva jsou potom zaručena

---

²¹ Článek 1 zákona 1/1993 Sb. Ústava České republiky

²² Článek 4 zákona 1/1993 Sb. Ústava České republiky

²³ FILIP, Jan. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Brno: Masarykova univerzita, 2004. S. 51-54.

mezinárodními smlouvami, jako je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Evropská úmluva a Americká úmluva o lidských právech.

Tato práva tvoří pevný základ lidských práv a jsou všeobecnou nedotknutelnou hodnotou. Jsou základním prvkem realizace ústavního práva každé lidské bytosti mající subjektivitu a každého demokratického státu, založeného na účtě k zásadám občanské společnosti.²⁴

Čl. 1 Ústavy ČR prohlašuje tato práva za nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná.

Nezadatelností se rozumí, že tato práva nelze někomu zadat, postoupit nebo je prominout. Nelze se jich dobrovolně a platně vzdát.

Nezcizitelnost značí, že je nelze prodat nebo darovat. Není je možné postoupit někomu jinému.

Nezrušitelnost znamená, že nemohou být státem zrušena nebo prohlášena za neplatná, a to ani zákonem nejvyšší právní síly.

Nepromlčitelnost vyjadřuje fakt, že nemohou zaniknout běžným způsobem jako nevyužitím práva v určité době. Neuplatněním jich člověk nepozbývá.

2.4 Klasifikace základních lidských práv

V průběhu vývoje lidských práv se vytvořil i klasifikační systém, který napomáhá lepšímu chápání této problematiky. Základní práva je možné klasifikovat mnoha způsoby a podle různých kategorií. Nejčastěji se setkáváme s tímto tříděním:

Klasifikace podle pramenů a právní síly- třídění základních práv podle toho, v jakém dokumentu jsou zakotveny, na ty, co jsou obsaženy v ústavních předpisech nebo mezinárodních smlouvách o lidských právech a svobodách. S tím souvisí i otázka změnitelnosti základních práv. Ne každý stát k této otázce přistupuje stejně. V některých právních úpravách znak nezměnitelnosti není stanoven, v jiných, jako je tomu v případě České republiky, jsou práva prohlášena

---

²⁴ ŠTURMA, Pavel. Úvod do evropského práva ochrany lidských práv. Praha: Nakladatelství Karolinum Univerzita Karlova, 1994. S. 34.

za nezměnitelná.²⁵ Z čl. 9 odst. 2 Ústavy ČR vyplývá, že změna podstatných náležitostí demokratického státu není přípustná. Česká republika je na základě čl. 10 Ústavy vázána mezinárodními smlouvami, a ty jako takové nemohou být měněny ze strany smluvního státu vůbec.

Klasifikace podle subjektů- na individuální, kolektivní a společenské. Lze je tedy rozdělit na práva zaručena všem a na ta, která se týkají určitých osob nebo skupin. Teorie lidských práv je postavena na individualitě jednotlivce, což v důsledku znamená, že z některých práv je oprávněn sám jednatel, ale výkon je možný pouze kolektivně. Práva společenství jsou práva vedoucí k zachování integrity společenství, ze kterých je oprávněna skupina jako celek. Příkladem může být ochrana před genocidiem jako mezinárodním zločinem zásahu do práva na život skupin lidí.²⁶

Klasifikace práv podle statusu- jednatel se ve vztahu ke státu nachází v několika polohách, ze kterých mu vznikají subjektivní veřejná práva. Základní práva a svobody lze pak klasifikovat v několika skupinách:

Status negativus představuje individuální svobodnou sféru, do které nesmí stát zasahovat. Je vyjádřen v podobě základních práv a svobod jako je právo na život. Realizace těchto práv však nezávisí jen v negativním postoji státu nezasahovat do jejich sféry, ale bezpochyby je v mnohých případech podmíněna i jejich ochranou.

Status positivus přiznává lidem práva, na která mají vůči státu nárok. Oproti předchozímu negativnímu stavu spočívá v aktivním poskytování práv. Stát by měl vytvářet podmínky k uplatnění práv jednotlivců. Jedná se především o práva hospodářská, kulturní a sociální.

Status activus přiznává jednotlivcům způsobilost individuálně vystupovat ve prospěch státu a účastnit se na správě veřejných záležitostí. Jde zejména o práva politická.

Status relativus zaručuje, že bude ke všem přistupovat stejně a nebude je z jakýchkoliv důvodů diskriminovat.

---

²⁵ FILIP, Jan; SVATOŇ, Jan; ZIMEK, Josef. Základy státovědy. Brno: Masarykova univerzita, 2002. S. 141.

²⁶ SUDRE, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. MALENOVSKÝ, Jiří. Brno: Masarykova univerzita, 1997. S. 137

Klasifikace podle forem omezení základních práv- zde lze základní lidská práva a svobody rozdělit na ta, která:

- nelze omezit vůbec,
- lze omezit zčásti a za určitých podmínek,
- jsou plně v dispozici zákonodárce.

Tato klasifikace je zřejmá i mezi jednotlivými hlavami Listiny, kdy některá práva a svobody mohou být omezena jen na základě podmínek stanovených zákonem a u jiných je rozsah práv ponechán zákonodárci. Podobně je tomu i u mezinárodních smluv, kdy je v některých případech ze závažných důvodů možné omezit práva vyplývající z mezinárodní smlouvy. Některá práva však být omezena nemohou.

Klasifikace práv podle generací:

První generace práv představuje základní lidská práva a svobody jako je např. právo na život. Zformulovala se v 17.- 19. století pod vlivem přirozenoprávní teorie. Jde o individuální práva spjatá s fyzickou existencí člověka. Stát tato práva pouze garantuje a jejich samotná existence na něm není závislá.

Druhá generace práv se začíná formovat na přelomu 19. a 20. století. Jde převážně o práva politická, hospodářská, sociální a kulturní. Souvisí tedy se životem ve společnosti a jejich existence je vázána na existenci státu.

Třetí generace práv se objevuje ve 20. letech 20. století a zejména po druhé světové válce. Jsou to tzv. práva solidarity. Patří mezi ně právo na mír, na rozvoj, na zdravé životní prostředí a na společné dědictví lidstva.²⁷

---

²⁷ FILIP, Jan; SVATOŇ, Jan; ZIMEK, Josef. Základy státovědy. Brno: Masarykova univerzita, 2002. S. 141-143.

3. Právo na život

Právo na život je jedním z nejzákladnějších práv člověka a je nezbytným předpokladem pro využívání všech ostatních práv. Je považováno za nejvýznamnější a nejdůležitější právo a jako takovému bývá vyhrazeno jedno z předních míst v systému lidských práv. Tímto právem se také zabývá řada mezinárodních dokumentů a na jeho ochranu je kladen zvláštní zřetel.

3.1 Definice práva na život

Právo na život je právo člověka nezasahovat do jeho tělesné integrity způsobem, který může ve svém důsledku vyvolat smrt. Právo na život znamená i možnost být zplozen a zrozen. Toto právo je tedy uznáno i počatému dítěti. Z významu tohoto práva pak vyplývá nárok na ochranu fyzické stánky lidské osobnosti a to, že nositelem tohoto práva mohou být pouze fyzické osoby. Toto právo zaniká smrtí člověka.

Jedná se o interdisciplinární pojem, který má právní, teologický, medicínální a etický charakter.²⁸

Ústavní úprava tohoto práva v čl. 6 Listiny základních práv a svobod má velkou etickou náplň. Právo na život tvoří systémový základ právní úpravy, týkající se člověka. Je přímo aplikovatelné, ale k jeho úplné funkčnosti je třeba využít souběžně i jiných práv zakotvených v Listině. Listina základních práv a svobod je podle článku 3 Ústavy ČR součástí ústavního pořádku České republiky, proto má právo na život sílu ústavní deklarace. Tato úprava je základem pro jeho následnou ochranu dalšími právními odvětvími především předpisy trestního a občanského práva. Jde zejména o otázky ochrany života, rozhodování o životě, ochrany lidského života před narozením, interrupce a euthanasie.²⁹

Z mezinárodního hlediska se pak právo zabývá otázkou zásahů do práva na život především v podobě genocidy jako zvlášť závažného zločinu proti životu skupin

---

²⁸ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 4. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. S. 279.

²⁹ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka - právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 5.

lidí. Dále je chráněno právo na život a svobodu osobnosti, pokud by jej měl být člověk zbaven na základě příslušnosti k určité rase.³⁰

3.2 Postavení práva na život v systému klasifikace lidských práv

Právo na život je jedním ze základních lidských práv člověka. Představuje východisko pro další základní práva a svobody. Ostatní práva a svobody může člověk realizovat, pokud je mu dáno právo na život.

Na základě výše uvedené klasifikace lidských práv můžeme právo na život zařadit do první generace lidských práv, která se začala formovat v 17. století pod vlivem přirozenoprávní teorie. Z toho důvodu patří také do kategorie práv, jejichž existence není závislá na státu, ale pramení z vyšší autority. Stát toto právo pouze garantuje a poskytuje mu ochranu.

Dále je možné právo na život klasifikovat jako status negativus, neboť by stát do něho neměl zasahovat. Toto právo si ale na druhou stranu žádá, aby byly pro jeho realizaci vytvořeny podmínky, tedy aby stát něco konal. Je třeba, aby mu byla přiznána odpovídající ochrana.

Z celosvětového hlediska je přijímán princip nedotknutelnosti lidského života. Tato zásada je vyjadřována jak v souvislosti s etickými přístupy, tak i v oblasti právní. Existují však výjimky, kdy některé státy uznávají euthanasii a kdy je možné na výslovnou žádost pacienta jej zbavit života. V České republice se vychází z toho, že není přípustná žádná činnost směřující k ukončení života z útrpnosti. Lidský život je chráněn i za situace, kdy se člověk ocitá na hranici smrti. Lidský život je chráněn i proti urychlení smrti.³¹

3.3 Ochrana života

V problematice ochrany práva na život vyvstává otázka, zda je člověk subjektem či objektem tohoto práva. Pokud je člověku dáno právo na život, je mu také dáno právo o jeho životě rozhodovat. Z tohoto pohledu není pouze objektem

---

³⁰ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 4. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. S. 280

³¹ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka - právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 33

péče státu, ale sám toto právo vykonává, a je tedy považován za subjekt. Má právo disponovat se svou integritou a toto právo může realizovat vůči všem. Je mu dána volnost realizovat zásadu nedotknutelnosti života. Z toho tedy vyplývá, že může rozhodovat o životě sebe samého, ale nemůže ohrožovat život či zdraví druhých. Právo na tělesnou integritu patří k osobnostním právům chráněným jak Ústavou ČR, tak i normami občanského a trestního práva.

Jak již bylo zmíněno výše, jde o právo, kdy stát při jeho realizaci musí projevit součinnost a o tuto oblast se zajímat. Poskytuje mu ochranu. V tomto bodě se jednotlivec stává objektem. Základním problémem je pak otázka, do jaké míry může stát do ochrany práva na život zasahovat, pokud si člověk nepřeje, aby o jeho život bylo pečováno např. v případě sebevraždy.

Ve středověku bylo lidské tělo považováno za objekt a připouštěly se fyzické zásahy podobně jako u těl zvířat. V dobách rozkvětu římského práva se na člověka začalo pohlížet jako na subjekt práva. Člověk má právo disponovat s integritou a svým organismem a toto právo působí erga omnes. Tím naplňuje zásadu nedotknutelnosti života a zdraví jednotlivce.³²

---

³² Tamtéž, s. 8-9.

4. Právo na život z pohledu práva v ČR

Listina základních práv a svobod představuje klíčový pramen v otázce ústavněprávních aspektů práva na život. Listina je na základě čl. 3 a čl. 112 Ústavy České republiky považována za součást ústavního pořádku ČR. Přestože není formálně označena jako ústavní zákon, co do právní síly má pozici ústavních zákonů. Je tedy bezesporu normou ústavní a pramenem ústavního práva. Listina tvoří katalog základních lidských práv a svobod, které zákonodárce za základní označil. Tento katalog vytváří soulad s mezinárodně uznaným standardem. Zakotvuje zásadu nezadatelnosti, nepromlčitelnosti, nezcizitelnosti a nezrušitelnosti lidských práv.

Listina však plní i jiné funkce, zejména zakotvuje základní principy pro další právní odvětví. Konkrétně pak upravuje presumpci neviny, zásadu ne bis in idem nebo zákaz retroaktivity.

4.1 Vývoj pozitivní úpravy práva na život

Právo na život je třeba posuzovat a hodnotit ve vztahu ke složitému historickému vývoji. Na vývoj ústavnosti a práva jako takového působily mnohé podmínky- zejména státní zájmy, politické a mravní tendence či vlivy náboženských teorií.

Tento vývoj je přítomen i v moderní současné společnosti a stává se tak předmětem hodnocení. Rozdílnost názorů při posuzování práva na život závisí pak také na tom, zda je hodnoceno laiky či odborníky.

Problematika práva na život je velmi diskutovaným tématem, ale i pramenem mnoha sporných problémů a rozporuplných stanovisek, jak mezi teoretiky práva, tak i v praxi. Článek 6 Listiny základních práv a svobod bývá považován za kontroverzní zejména v souvislosti s odstavcem 4. Řada právních teoretiků se domnívá, že článek je rozporný a kompromisní. Přes všechny rozdílné názory na toto téma i na rozporuplnost článku 6 Listiny, je třeba považovat za významné, že se toto základní lidské právo po dlouhé době objevuje v právním řádu České republiky v ústavní normě. Je ústavně zakotveno a tato úprava mu je základem pro jeho ochranu. Z praktického hlediska je ochrana zajištěna normami dalších právních odvětví.

Z pozitivně-právního hlediska ústavní úpravy československého státu je třeba říci, že se právo na život objevovalo v ústavách v různých podobách.

Právo na život je výslovně zakotveno již v Ústavě Československé republiky č. 121/1920 Sb., kde je v hlavě páté § 106 odst. 2 stanoveno, že

„Všichni obyvatelé republiky Československé požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství. Odchytky od této zásady jsou přípustné jen, pokud právo mezinárodní dovoluje.“³³

V této ústavě je právo na život zakotveno přímo a doslova se hovoří o ochraně lidského života. Ochrana je dále konkretizována v následujících člancích o osobní svobodě. Toto ustanovení také zaručuje rovnost všech občanů a zrovnoprávňuje i cizince žijící na území českého státu. Zaručuje jim stejnou ochranu života jako vlastním občanům.

Ústava z roku 1948 se výslovně pojmem právo na život nezabývá. Právo na život bylo zakotveno v ustanovení o osobní svobodě, ale samo o sobě se v textu Ústavy nenachází. Kapitola I. § 2 stanovuje, že *„Osobní svoboda se zaručuje. Může být omezena nebo odňata jen na základě zákona.“³⁴*

V § 1 je zakotvena rovnost všech občanů, z čehož vyplývá, že všichni mají stejná práva a bude jim poskytnuta stejná ochrana.

Tato ustanovení, co se osobní svobody týká, byla vymezena tak široce, že jen stěží mohla občanům poskytnout právní jistotu. K realizaci těchto práv bylo používáno zákonů z padesátých let, které ve skutečnosti některá práva a svobody neupravovaly vůbec nebo je popíraly.³⁵

Stejně tomu tak je i u Ústavy Československé socialistické republiky z roku 1960, ta pouze stanovuje, že nedotknutelnost osoby je zaručena. Blíže se právu na život nijak nevěnuje a text ústavy pojímá základní lidská práva ze široka. Osobnostní

---

³³ § 106 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky.

³⁴ §2 zákona č. 150/1948 Sb. Ústava Československé republiky.

³⁵ PAVLÍČEK, Václav, Poznámky k úpravě občanských práv a k osudu Československa. Právník. 1993, č. 3, s. 229-237.

práva byla chráněna generální klauzulí podle § 11 občanského zákona, který založil ochranu osobnosti, života a zdraví všem fyzickým osobám.³⁶

Demokratické změny po roce 1989 přinesly nový pohled na koncepci právního postavení občanů. Listina základních práv a svobod se měla stát novým základem ústavního řádu. Ústavní zákon Federálního shromáždění č. 23/1991 Sb. stanovil, že „*Ústavní zákony, jiné zákony a další právní předpisy, jejich výklad a používání musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod.*“³⁷ V odstavci druhém tohoto zákona přiznává základním právům a svobodám soudní ochranu.

Listina základních práv a svobod byla usnesením ČNR ve sbírce zákonů č. 2/1993 Sb., a tím bylo právo na život znovu konkrétně zakotveno v ústavním pořádku České republiky.

4.1.1 Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v právním řádu ČR

Je nutno říci, že významnou roli v této souvislosti hrají i ratifikované mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách, kterými je Česká republika vázána, a které jsou součástí ústavního pořádku. Proto, aby mohly být mezinárodní smlouvy aplikovány a práva z nich plynoucí mohla být garantována národními soudy, musí je samozřejmě stát přijmout za součást vnitrostátního práva, ale zároveň k tomu musí být vnitrostátní aplikace způsobilá. V Ústavě České republiky z roku 1992 chyběla přítomnost generální recepční normy, která by upravovala obecně vztah mezinárodního a vnitrostátního práva. Článek 10 se omezil pouze na mezinárodní smlouvy o základních lidských právech a svobodách tak, že stanovil, že „*ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.*“³⁸

Ústava si vyžádala novelizaci, jelikož se čl. 10 zabýval pouze omezenou skupinou mezinárodních smluv a neřešil postavení mezinárodních smluv k právnímu řádu z komplexního hlediska. Přijetím ústavního zákona 395/2001 Sb. tzv. Euronovely

---

³⁶ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 5-7.

³⁷ §1 zákona č. 29/1991 Sb. Ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky.

³⁸ §10 zákona č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Ústavy došlo ke změně čl. 10 a rozšíření skupiny mezinárodních smluv, to znamená, že se článek nevztahuje pouze na specifickou skupinu mezinárodních smluv, nýbrž hovoří o smlouvách obecně. Euronovela přinesla řadu změn ve vztahu k postavení mezinárodních smluv a právního řádu České republiky.³⁹

Zejména pak doplnění článku 1 Ústavy o druhý odstavce, který představuje ústavní recepci zásady o dodržování závazků plynoucích z mezinárodního práva. Neznamená to ovšem, že by Česká republika do té doby neplnila závazky pro ni vyplývající z mezinárodního práva, ale že se Česká republika přiklonila k monistickému modelu přístupu mezinárodního a vnitrostátního práva ve smyslu aplikace mezinárodních norem v systému vnitrostátním. Jedná se zejména o článek 10, 49 a 95 Ústavy. Podle Euronovely se mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas, staly součástí právního řádu České republiky. Čl. 49 pak přináší výčet těchto smluv, který je značně širší než v předchozí úpravě.⁴⁰ Významnou změnou prošel i čl. 95 Ústavy upravující vázanost soudce při rozhodování. Dříve byl soudce vázán pouze zákonem, ale podle nového znění článku je vázán jak zákonem, tak mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu ČR. Inkorporační klauzule v článku 10 Ústavy vytvořila základní podmínky pro vstup ČR do Evropské unie. Členství v EU předpokládá, že stát mezinárodní smlouvou přeneše část svých pravomocí na orgány společenství. Článek 10 byl tedy rozšířen o čl. 10a a čl. 10b. Novelou článku 10 Ústavy byla založena přednost použití mezinárodní smlouvy v případě, že by zákon stanovil něco jiného. Nový vložený čl. 10a stanovil, že některé pravomoci orgánů České republiky byly Mezinárodní smlouvou přeneseny na mezinárodní organizace nebo instituce a že k ratifikaci takové smlouvy je třeba souhlasu Parlamentu, pokud není stanoveno jinak. Další vložený čl. 10b stanovil postavení vlády České republiky jako spojovacího orgánu mezi Parlamentem a mezinárodní organizací.⁴¹

---

³⁹ MALENOVSKÝ, Jiří. Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. S. 427-427.

⁴⁰ Čl. 49 Ústavy České republiky uvádí, že k ratifikaci mezinárodních smluv

- a) upravujících práva a povinnosti osob,
  - b) spojeneckých, mírových a jiných politických,
  - c) z nichž vzniká členství České republiky v mezinárodní organizaci,
  - d) hospodářských, jež jsou všeobecné povahy,
  - e) o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu,
- je třeba souhlasu obou komor Parlamentu.

⁴¹ Čl. 10a a 10b zákona č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Aby se mohla mezinárodní smlouva stát součástí právního řádu, je nutné, aby k její ratifikaci dal souhlas Parlament podle pravidel vyplývajících z čl. 49 Ústavy. Smlouva musí být ratifikována Prezidentem státu podle čl. 63 odst. 1 písm. b) Ústavy, kontrasignována předsedou vlády a poté vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv.

Ústavní soud se v nálezu č. 403/2002 Sb. zabýval otázkou, zda se zavedením inkorporační klauzule změní postavení ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech. V nálezu vyslovil názor s poukazem na čl. 9 odst. 2, že „...žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod.“⁴² Na základě tohoto rozhodnutí jsou ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách součástí ústavního pořádku.

V právní větě soud uvedl, že „*Ústavní zakotvení všeobecné inkorporační normy, a tím překonání dualistické koncepce vztahu práva mezinárodního a práva vnitrostátního, nelze interpretovat ve smyslu odstranění referenčního hlediska ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách pro posuzování vnitrostátního práva Ústavním soudem, a to s derogacími důsledky. Rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení § 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodních smlouvy o lidských právech a základních svobodách.*“⁴³

4.2 Právo na život podle Listiny základních práv a svobod

Právo na život je bezpochyby jedním z nejdůležitějších práv garantovaných Listinou. Jedná se o univerzální a základní právo každého člověka, které odpovídá čl. 1 Listiny o rovnosti všech v tomto právu a o jeho nezrušitelnosti, nezadatelnosti, nepromlčitelnosti a nezczitelnosti. Toto právo a právo na poskytnutí ochrany života nesmí být poskytováno na základě žádných diskriminačních kritérií jako jsou barva pleti, příslušnost k určitému náboženství

---

⁴² Článek 9 odst. 2 nálezu Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.

⁴³ Nález Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.

nebo rasa. Subjektem tohoto práva je tedy člověk jako fyzická osoba a chráněnou entitou práva je jeho fyzická složka.⁴⁴

Listina základních práv pak blíže nespecifikuje pojem život a stejně tomu tak je i u mnoha mezinárodních dokumentů zabývajících se lidskými právy. Vymežit tento pojem tak, aby výklad nevzbuzoval pochybnosti samozřejmě není lehké. K této problematice se proto váže zásadní otázka, kdy život vlastně vzniká? Listina v čl. 6 zakládá, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Lze tedy vyvozovat, že již počaté dítě má právo na ochranu ze strany státu. Existuje i celá řada problematických okruhů týkajících se práva na život a názory na tuto problematiku se liší podle odlišných pohledů jednotlivých profesí.⁴⁵

Listina základních práv a svobod upravuje právo na život v článku 6, hlava druhá takto:

1. *„Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.*
2. *Nikdo nesmí být zbaven života.*
3. *Trest smrti se nepřipouští.*
4. *Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.*“⁴⁶

Článek 6 je pak charakterizován pouze těmito třemi slovy: právo na život. Je pozoruhodné, že pouhá tři slova jsou příčinou tolika sporných problémů a diskuzí v nahlížení na tuto problematiku. Následující část práce se bude blíže zabývat těmito čtyřmi odstavci Listiny.

K odstavci 1- Listina základních práv a svobod, jako ústavní dokument nejvyšší právní síly, přiznává každému právo na život bez rozdílu. Nikdo nemůže být v tomto právu diskriminován, krácen nebo z něj vyloučen. Právo na život je přímo aplikovatelné a k realizaci využívá dalších práv zakotvených v Listině a dispozitivních i kogentních normách jiných právních odvětví. Je to právo, které tvoří předpoklad pro využití jiných zákonem uznaných práv a svobod. Jeho existence je bezpodmínečně vázána na existenci člověka. Na životě chrání tedy

---

⁴⁴ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 4. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. S. 971

⁴⁵ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 5

⁴⁶ Článek 6 zákona č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

pouze fyzický aspekt života člověka, nikoliv ten sociální. K ochraně sociální úrovně jsou využívány další normy právního řádu, které zaručují např. právo na vzdělání, právo na svobodnou volbu povolání, právo vlastnit majetek, právo na ochranu zdraví, právo na spravedlivou odměnu za práci a další.

Stát musí umožnit podmínky pro život, tedy pro výkon tohoto práva, ale i pro ochranu a péči o lidské zdraví. Stát má povinnost chránit toto právo před zásahy jiných, ale i v případech týkajících se veřejnoprávní právní oblasti jako např. při epidemiích a nakažlivých chorobách. Dále poskytuje ochranu bez rozdílu těm, jež mohou být zvláště ohroženi, jako jsou děti nebo staré a bezmocné osoby.

Právo na život je chráněno i několika významnými mezinárodními dokumenty.⁴⁷ Jde v první řadě o Všeobecnou deklaraci lidských práv, která v čl. 3 uvádí že „Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost“⁴⁸. Čl. 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech říká, že „Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života“⁴⁹. Úmluva o právech dítěte v čl. 6 deklaruje, že „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.“⁵⁰ Úmluva o ochraně lidských práv v čl. 2 o právu na život deklaruje, že „Právo každé osoby na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“⁵¹ V textech úmluv stejně tak jako v Listině základních práv a svobod není definován pojem lidský život.

Vyvstává pak tedy otázka, kdy život jako takový začíná a kdy končí. Jak již bylo řečeno výše, Listina vychází z faktu, že lidský život začíná narozením a v tomto smyslu mu poskytuje plnou ochranu. Druhá věta čl. 6 konstatuje, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Z tohoto ustanovení však nevyplývá žádný příkaz či zákaz, má spíše morální váhu. Nevyplývá z něho zákaz umělého přerušování těhotenství. Lze z toho vyvodit, že lidský život před narozením je pouze hoděn ochrany, nikoliv že má právo na život ve smyslu první věty čl. 6, takové právo má jen narozený jedinec. Na rozdíl od Listiny i Úmluvy o ochraně lidských

⁴⁷ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. S. 972

⁴⁸ Čl. 3 Všeobecná deklarace lidských práv OSN

⁴⁹ Čl. 6 odst. 1 MPOPP 120/1976 Sb.

⁵⁰ Čl. 6 Úmluvy o právech dítěte. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

⁵¹ Čl. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv

práv Americká úmluva o lidských právech z roku 1969 prohlašuje, že lidský život musí být chráněn již od početí. Úmluva o právech dítěte v preambuli uvádí, že dítě potřebuje zvláštní záruky, péči a právní ochranu již před narozením.⁵²

Ochrana nascitura je zajištěna především normami občanského a trestního práva. Stěžejní je § 7 odst. 1 ObčZ, který zakládá způsobilost mít práva i počatému dítěti, narodí-li se živé. Toto ustanovení hraje významnou roli v právu dědickém, kdy umožňuje počatému dítěti dědit po otci.⁵³

Útoky, které by ohrožovaly lidský život, budou posuzovány jako trestné činy. Trestní předpisy je kvalifikují jako vraždu, neposkytnutí pomoci nebo ublížení na zdraví. Za zvlášť závažné trestné činy proti životu jsou považovány genocida, obecné ohrožení nebo teror. Dobrovolné ukončení vlastního života není normami našeho právního řádu považováno za trestné, ovšem nabádání či pomoc při sebevraždě druhému člověku je kvalifikováno jako trestný čin účasti na sebevraždě. Možnost umělého přerušení těhotenství je upravena zákonem č. 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství. Za trestný čin je považováno jednání, kdy někdo bez souhlasu matky usmrtí lidský plod nebo tak učiní s jejím souhlasem, ale způsobem nepřipustným podle tohoto zákona. Stejný trestný čin spáchá, i pokud ženu navede nebo jí při interrupci pomáhá. Jedná se o trestný čin nedovoleného přerušení těhotenství podle trestního zákona.⁵⁴

K odstavci 2- druhý odstavce negativní normou doplňuje význam prvního odstavce, že každý má právo na život. Druhý odstavce ovšem nezakládá absolutní a výlučné právo, že nikdo nesmí být zbaven života. Pod dikci tohoto ustanovení lze zahrnout jednání, které je trestné podle norem trestního práva, nejedná se např. o případy interrupce, sebevraždy nebo jednání, které zákon nepovažuje za trestné.

Vzhledem k povaze nezczitelnosti práva na život není možné, aby jedinec přenesl toto právo ve prospěch někoho jiného. Z tohoto ustanovení tedy vyplývá, že nikdo

---

⁵² ŠTURMA, Pavel. Úvod do evropského práva ochrany lidských práv. Praha: Nakladatelství Karolinum Univerzita Karlova, 1994. S. 3.

⁵³ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. S. 973-974.

⁵⁴ FLEGL, Vladimír. Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 1997. S. 21-22.

nesmí rozhodovat, odejmout či se na odnětí života jiného člověka podílet. Výjimkou jsou již zmíněné případy.⁵⁵

K tomuto odstavci se váže i problematika euthanasie, která je v České republice zakázána. Zbavení života z milosrdenství by bylo jednoznačným porušením čl. 6 odst. 2 Listiny a takový čin by byl podle § 219 trestního zákona kvalifikován jako vražda. V dobách první republiky se objevily snahy zavést zvláštní trestný čin usmrcení na žádost a z útrpnosti, za který by bylo možné uložit zmírněný trest nebo od potrestání zcela upustit. Později podle dalších návrhů mělo být na tento čin pohlíženo pouze jako na přečin, ale ani jeden z těchto návrhů nebyl schválen. Lidský život je chráněn i proti urychlení smrti v případě, že se ocitá na hranici smrti.⁵⁶

K odstavci 3- tento odstavec čl. 6 Listiny stanoví nepřípustnost trestu smrti za trestné činy. Tato zásada je stanovena bezpodmínečně bez jakékoliv možnosti se od ní odchýlit. Trest smrti byl součástí právního řádu České republiky až do roku 1990, kdy byl novelou trestního zákona zrušen. Zákaz trestu smrti byl stanoven i v mezinárodních dokumentech zabývajících se lidskými právy. Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech zrušil trest smrti. Stejně to je i u Protokolu č. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, který stanovil v čl. 1, že „*Trest smrti se ruší. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen a popraven.*“⁵⁷ Česká republika přijala závazky plynoucí z Úmluvy a nelze se proto od nich odchýlit. I kdyby došlo ke změně znění Listiny ústavním zákonem, trest smrti již do právního řádu České republiky vrátit nelze. Zrušením trestu smrti vyjádřila Česká republika nedotknutelnost práva na život.

V souvislosti se zrušením trestu smrti poskytuje náš stát i ochranu těm, kteří spáchali trestný čin, za který by jim v jiném státě hrozil trest smrti. V takovém případě nelze pachatele do státu vydat. Stejně by tomu bylo v případě vyhoštění.

---

⁵⁵ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. S. 974.

⁵⁶ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 33.

⁵⁷ HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Nakladatelství Linde, 2003. S. 340.

Vyhostit člověka do státu, kde by mu hrozil tento trest, by bylo možné v případě, že by se stát zaručil, že trest smrti nebude uložen ani vykonán.⁵⁸

K odstavci 4- zde je stanovena výjimka, kdy nedochází k porušení čl. 6 Listiny jednáním, které zákon nepovažuje za trestné. Přesný výčet takového jednání Listina však neuvádí. K přesnějšímu vymezení je třeba použít normy trestního práva. Při stanovení případů, kdy se nejedná o trestné jednání, je třeba brát ohled na to, aby byla šetřena podstata práva na život.

Při určování tohoto jednání se vychází především z institutu okolností vylučujících protiprávnost. Jedná se o případy, kdy se čin svými znaky podobá trestnému činu, ale není pro společnost nebezpečný, takže se o trestný čin nejedná. U takového jednání chybí materiální znak trestného činu, ale není ani naplněna skutková podstata. Trestní zákon upravuje v hlavě třetí pět případů okolností vylučujících protiprávnost, a to nutnou obranu, krajní nouzi a oprávněné použití zbraně, svolení poškozeného a přípustné riziko.

---

⁵⁸ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. S. 975-976.

5. Právní aspekty práva na život

5.1 Právo plodu na život

Právní zakotvení ochrany plodu je sporným tématem zvláště v souvislosti k právní úpravě potratů. Listina základních práv a svobod čl. 6 věta druhá stanovuje, že život je hoden ochrany ještě před narozením. Při schvalování Listiny byl odmítnut návrh, aby byl lidský plod právem chráněn již od početí, takže se přistoupilo k tomuto kompromisu. Uznání plodu za subjekt práv v plném rozsahu od okamžiku oplodnění se stalo nejzávažnější otázkou v této problematice. Definici pojmu plod v dnešní době nelze omezit pouze na lidský zárodek, ale lze ho vymežit i dalšími způsoby s ohledem na rozvoj genetiky. Z tohoto hlediska lze pod pojem plod zahrnout i tzv. humánní genetický fond. Je tedy třeba, aby právo při vymezení pojmu lidský život včetně stanovení jeho počátku a konce, přihlíželo k výsledkům, ke kterým v této oblasti dospěla zejména lékařská věda. Právní skutečnosti a důsledky by měly být stanoveny na základě poznatků lékařské vědy, jelikož té přísluší určit, kdy život začíná a kdy končí.⁵⁹

Vzhledem k tomu, že je toto právo zařazeno do základních lidských práv a svobod a jedná se o právo člověka, dalo by se usuzovat, že i lidský plod je v tomto ohledu člověkem. Oproti tomu z jazykového výkladu vyplývá něco jiného. Ostatní články používají úzce vymezené výrazy jako „každý“, „nikdo“ nebo „lidé“, kdežto v čl. 6 věta druhá se zákonodárce omezil pouze na „lidský život“. Z čehož by se dalo vyvodit, že plod před narozením není lidským subjektem práv. Formulace uvedena v čl. 6 Listiny „je hoden ochrany“ není normou, ale spíše výrokem. Neupravuje problematiku, zda plod až do narození je součástí života matky nebo má samostatnou subjektivitu a neřeší ani konflikt zájmů mezi matkou a plodem, ke kterému dochází v případě přerušování těhotenství. Jedná se ve větší míře o pravidlo, které má význam pro řešení právní úpravy ochrany lidského plodu a těhotné ženy.

Další důležitou spornou otázkou je vztah práva ženy na mateřství a práva plodu na život. Ženě je přiznáno právo rozhodovat o svém mateřství, z čehož vyplývá, že v samém důsledku rozhoduje i o životě plodu. Právní řády zpravidla připouští

---

⁵⁹ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. S. 972.

možnost interrupce, v čemž je možné spatřovat přednost tohoto práva ženy o mateřství a toto právo je zcela v její dispozici.

Problematika názorů na vymezení pojmu lidský život se různí. Vyčlenily se dva názory na počátek lidského života. Jeden z nich se přiklání k tomu, že o lidský život se jedná od chvíle, kdy došlo k oplodnění a od tohoto okamžiku se jedná o lidský subjekt a o nositele práv a povinností. Takovému subjektu by měla být přiznána práva v plném rozsahu a právo by mu mělo zajistit stejnou ochranu jako člověku již narozenému. Druhý názor se od předchozího liší v tom, že plod nepovažuje za lidský subjekt a nahlíží na něj pouze jako na život potenciální. Nemůže se tedy jednat o nositele práv a povinností. Plod je pouze součástí ženského těla.

Bez ohledu na tyto názory je praxe taková, že i plodu, ať už je na něj pohlíženo jako na lidský život či nikoliv, poskytují právní řády určitou ochranu, a to zejména prostřednictvím trestněprávních a občanskoprávních norem. Již rakouský zákoník ABGB z roku 1811 přiznal nenarozenému dítěti nárok na právní ochranu od okamžiku početí.⁶⁰ Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. přiznává lidskému zárodku v § 7 odst. 1 způsobilost mít práva a povinnosti, narodí-li se živé, což má význam zejména pro právo dědické. V dědickém řízení je nasciturus považován za možného účastníka občanskoprávního vztahu. Zde se opět objevuje otázka, jak na zárodek lidského života nahlížet. Za fyzickou osobu ho pravděpodobně považovat nelze, jelikož by mu byla subjektivita přiznána i bez ohledu, zda se vůbec narodí a nelze ho považovat ani za věc, jelikož i tento výklad by vedl k problematickým důsledkům. Jak z občanského práva vyplývá, věc je předmětem vlastnictví, které opravňuje k držbě, užívání atd.

Vymezení pojmu lidský život v této souvislosti včetně stanovení jeho počátku a konce, je pro právo obtížně řešitelný problém. Lze ale konstatovat, že se jedná o ochrany hodnou hodnotu, a proto se touto problematikou zabývá i řada mezinárodních dokumentů. Ani u těchto dokumentů však úprava není jednoznačná. Dalo by se říci, že jejich společným znakem v přístupu k právu na život je značná míra obecnosti. To je pak v samém důsledku příčinou obtížné aplikace, ke které je mnohdy třeba využití judikatury či odborných komentářů.

---

⁶⁰ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 14-15.

Z pohledu mezinárodních dokumentů je právo na život pojímáno též velmi obecně a blíže specifikováno není. Zpravidla deklarují právo na život, ale o právní ochraně plodu se nezmiňují. Evropská Úmluva o lidských právech v čl. 2 odst. 1 konstatuje, že právo každého na život je chráněno zákonem. Z dikce úmluvy lze vyvodit, že ochranu lze zaručit již narozenému jedinci. Jasně z ní tedy nevyplývá, kdy život jako takový vzniká a neprohlašuje, že vzniká početím. K tomuto problému zaujala Evropská komise v roce 1980 stanovisko, ve kterém uvádí, že právo na život ve smyslu čl. 2 odst. 1 se aplikuje až od narození nikoliv od početí.⁶¹ Komise vyjádřila názor v případě Brüggemann a Scheuten proti Spolkové republice Německo⁶², že stát může omezit právo ženy na interrupci v zájmu nenarozeného dítěte, aniž by tím porušil právo na soukromý život žen zaručený Úmluvou. Konstatovala, že ne každá regulace přerušování těhotenství je zásahem do práva na respektování soukromého života matky založeného čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Tento článek nemůže být vykládán tak, že těhotenství a jeho případné ukončení je pouze záležitostí soukromého života matky. Svůj názor pak opřela o dřívější judikaturu, ze které vyplývá, že právo na respektování soukromého života je automaticky sníženo, protože jedinec v rámci svého soukromého života vstupuje do styku s veřejným životem a těsné souvislosti s ostatními chráněnými zájmy. Zároveň ale Komise potvrdila, že výslovný zákaz přerušování těhotenství je vyloučen. Rozhodně ale nepřiznává plodu absolutní právo na život, jelikož by to bylo v rozporu s předmětem Úmluvy.⁶³

---

⁶¹ Zpráva Komise č. 8416/78 z 13. 5. 1980

⁶² Rozhodnutí Komise pro lidská práva č. 6959/75. Brüggemann a Scheuten proti Spolkové republice Německo, ze dne 12. července 1977

1. The Commission therefore finds that not every regulation of the termination of unwanted pregnancies constitutes an interference with the right to respect for the private life of the mother. Article 8 (1) cannot be interpreted as meaning that pregnancy and its termination are, as a principle, solely a matter of the private life of the mother. In this respect the Commission notes that there is not one member State of the Convention which does not, in one way or another, set up legal rules in this matter. The applicants complain about the fact that the Constitutional Court declared null and void the Fifth Criminal Law Reform Act, but even this Act was not based on the assumption that abortion is entirely a matter of the private life of the pregnant woman. It only provided that an abortion performed by a physician with the pregnant woman's consent should not be punishable if no more than 12 weeks had elapsed after conception. In fact, as the earlier jurisprudence of the Commission has already shown, the claim to respect for private life is automatically reduced to the extent that the individual himself brings his private life into contact with public life or into close connection with other protected interests.

⁶³ ŠTURMA, Pavel. Úvod do evropského práva ochrany lidských práv. Praha: Nakladatelství Karolinum Univerzita Karlova, 1994. S. 35.

Obdobně je tomu i u Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který v čl. 6 konstatuje, že každá lidská bytost má právo na život a že nikdo nebude zbaven života. Z povahy textu vyplývá, že toto právo je přiznáno každému člověku od narození. Ani Úmluva o právech dítěte do této problematiky nevnáší více jistoty. Přestože uvádí v návaznosti na Deklaraci práv dítěte z roku 1959, že „*dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm*“.⁶⁴ Následně pak ale v čl. 1 definuje pojem dítě tak, že se jedná o lidskou bytost mladší osmnácti let. Takto formulované ustanovení ponechává smluvním státům značný prostor pro potřeby vnitrostátní legislativy co do úpravy práv počatého dítěte, jelikož úprava této problematiky se ve státech liší. Obzvláště v případě interrupcí lze spatřovat značné odchylky v právních úpravách jednotlivých států. Z textu Úmluvy nelze vyčíst, ani kdy lidský život vzniká, stejně jako tomu je u dalších mezinárodních dokumentů.

Úmluva dále přiznává práva, která se váží na dítě, jež je mimo tělo matky, např. právo na zaregistrování ihned po narození, svobodu myšlení, péči matky i po porodu atd., z čehož je možné vyvozovat, že i zde je za lidskou bytost a subjekt práv považováno dítě až od narození. Úmluva sice zdůrazňuje, že lidský plod je hodnota, kterou je nutné chránit, když říká, že je třeba zachovat život a rozvoj dítěte v nejvyšší možné míře, ale absolutní právo plodu na život nepřiznává.

Z výše uvedeného lze vyvodit závěr že, ač nespočet mezinárodních dokumentů týkajících se lidských práv upravuje právo na život jako takové, žádný z nich nepřináší jasnou odpověď na otázku, v jaké fázi je již lidský život chráněn a v jaké nikoliv.

5.1.1 Interrupce

Problematika interrupcí je kontroverzním tématem a příčinou stále trvajících sporů. Ve světě je řešena odlišnými způsoby, a to od úplné volnosti ženy rozhodnout se o svém těhotenství až po absolutní zákaz přerušování těhotenství. V souvislosti s touto problematikou vyvstává řada otázek ohledně lidského života v embryonálním období. Jednou ze základních otázek je, od

---

⁶⁴ Čl. 6 Úmluvy o právech dítěte. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

jakého okamžiku se plod stává člověkem. Ve vztahu k této otázce se vymezily dva pohledy. Jedním z nich je názor, že není možné přesně určit, od kdy se zárodek stává člověkem, a proto je nutné mu poskytnout ochranu již od oplodnění. Druhý pohled zastává názor, že těhotenství je dlouhodobější proces, během kterého dochází ke vzniku lidského života, a proto není nutné, aby byl lidský plod absolutně chráněn od samého počátku.

Na vývoj právních úprav v jednotlivých státech mělo vliv mnoho faktorů jako např. vliv církví, politické tendence nebo morální tradice.⁶⁵

Právní úprava v Československu na základě zákona č. 68/1957 Sb. o umělém přerušení těhotenství umožňovala přerušení těhotenství jak ze zdravotních, tak ze sociálních důvodů. Zákon vycházel zejména z principů jako je ochrana ženy před poškozením zdraví, ochrana zdraví ženy před narozením dítěte nebo ochrana proti nelegálním zásahům. Dále stanovil beztrestnost ženy, která by uměle přerušila svoje těhotenství. Interrupce prováděné v rozporu s tímto zákonem byly trestně postižitelné. Těhotenství bylo možné přerušit jen s předchozím souhlasem těhotné ženy a pouze pod odborným dohledem. Těhotná žena musela před udělením souhlasu k zákroku nejprve podat žádost o povolení komisi, která k tomu byla zřízena. Ta rozhodovala na základě důvodů taxativně vymezených zákonem. Vyhláška ministerstva zdravotnictví upravila tyto podmínky pro udělení povolení:

- a) věk ženy nad 40 let,*
- b) nejméně tři žijící děti,*
- c) otěhotnění v důsledku znásilnění nebo jiného trestného činu,*
- d) obtížná situace vzniklá otěhotněním u ženy neprovdané,*
- e) ztráta manžela nebo jeho těžký zdravotní stav,*
- f) bytová nebo finanční tíseň vážně ohrožující životní úroveň rodiny, zvláště nezletilých dětí,*
- g) prokázaný rozvrat rodiny.⁶⁶*

Účelem řízení před interrupční komisí mělo být poskytnutí pomoci, rady, obeznámit ženu s riziky zákroku a snažit se ji přesvědčit změnit názor. Skutečnost však byla taková, že řízení bylo nepříjemné až mnohdy pro ženu ponižující. Tato

---

⁶⁵ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 17-23.

⁶⁶ §2 vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 71/1973 Sb.

právní úprava se jevila jako zastaralá a bylo třeba její novelizace. Změna přišla až v roce 1986, kdy Československá republika přistoupila ke státům, jež uznávají právo ženy svobodně rozhodovat o svém těhotenství. Tato právní úprava je platná v České republice až dodnes. Umělé přerušení těhotenství je upraveno zákonem č. 66/1986 Sb., který je doplněn vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 75/1986 Sb., jež je prováděcím předpisem. Zákon upravuje dvě možnosti, na základě kterých lze umělé přerušení provést. Jedním z nich je písemná žádost ženy o přerušení, kdy těhotenství nesmí přesáhnout dvanáct týdnů a její zdravotní stav to povoluje. Druhou možností je přerušení těhotenství ze zdravotních důvodů, pokud by byl ohrožen život ženy, její zdraví, zdravý vývoj plodu nebo pokud by pokračování v těhotenství znamenalo špatný genetický vývoj pro dítě.⁶⁷ Z genetických důvodů je možné přerušit těhotenství nejpozději do dvaceti čtyř týdnů. Právní úprava stanovuje i omezení, pro která nelze ani na žádost matky interrupci provést. Vyhláška č. 75/1986 Sb.⁶⁸ v § 1 stanoví, že pokud by byl zákrokem ohrožen život nebo zdraví ženy nebo neuplynulo 6 měsíců od posledního přerušení, nelze ani na základě písemné žádosti provést zákrok. V § 1 písm. b) jsou stanoveny výjimky z tohoto zákazu. To lze bezesporu vyložit jako ochranu práva na život, kterou uplatňuje stát vůči ženě i vůči plodu. Jakmile je stanovena lhůta pro výkon interrupce zmeškána, lze předpokládat, že plod ve smyslu umělého přerušení těhotenství pobírá ochrany práva na život.

Rozhodovací volnost ženy rozhodnout se o svém těhotenství je v zákoně koncipována jako osobnostní právo, na jehož uplatnění má výlučné právo právě ona. Tuto skutečnost lze vyčíst i § 4 odst. 3 vyhlášky MZ 75/1986 Sb., který zakládá ženě možnost disponovat svým rozhodnutím a písemnou žádost o přerušení těhotenství vzít až do začátku zákroku zpět.

Zákon umožňuje přerušení těhotenství i nezletilým dívkám do šestnácti let pod podmínkou souhlasu zákonného zástupce. Pokud dívka dovršila věku šestnácti let, souhlasu není třeba, ale zdravotnické zařízení informuje jejího zákonného zástupce.⁶⁹

Otázkou interrupce a práva na soukromí matky se zabýval soud pro lidská práva v případě Tysiac proti Polsku. Podle polského práva je umělé ukončení

---

⁶⁷ §4 a §5 zákona o ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

⁶⁸ Vyhláška ministerstva zdravotnictví ČSR č. 75/1986 Sb.

⁶⁹ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. s. 21-25.

těhotenství obecně zakázáno a je považováno za trestný čin. V případě se jednalo o to, že stěžovatelka byla těhotenstvím vážně ohrožena na zdraví, a přesto ji ze strany lékařů nebylo umožněno interrupci podstoupit. Po porodu se její zdravotní stav významně zhoršil. Polské právo uznává možnost terapeutických potratů, které jsou podmíněny splněním zákonem stanovených podmínek. Lékaři usoudili, že stěžovatelka tyto podmínky nespĺňuje, a proto zákrok nepovolili. Soud konstatoval, že stát není odpovědný za zamítnutí zákroku, nýbrž třetí osoby a že zde je povinností státu zajistit, aby nedocházelo k zásahům do lidských práv a svobod třetími osobami. Proto je třeba, aby stát vytvořil odpovídající legislativní rámec, který co možná nejvíce zabrání porušování lidských práv ze strany třetích osob.⁷⁰

Právo na život plodu bylo Ronaldem Dworkinem vyloženo na teorii zájmů. Mezi základní zájmy každého člověka lze určitě považovat právo na život, a s tím i související právo nebýt života zbaven. V zájmu ještě nenarozeného plodu pak je, aby nebyl potracen. Toto je vysvětleno na příkladu, že je v zájmu dítěte, že jeho otec neodjel na služební cestu před jeho početím. Kdyby se tomu ale tak stalo, nedošlo by ke konfliktu zájmů, protože by se dítě vůbec nenarodilo. To, zda je interrupce proti zájmu počatého dítěte závisí na tom, zda se o konflikt zájmů jedná v okamžiku výkonu interrupce a ne na základě toho, zda by nějaký zájem vznikl, když by k zákroku nedošlo. Nelze tedy hovořit o zájmech plodu jako takových, ale pouze o konkrétních zájmech ve vztahu ke konkrétnímu rozhodování.

Teorii zájmů lze přirovnat i v případě těhotné kouřící ženy. Ač někdo považuje umělé přerušování za morálně přípustné, většinou však ale nepovažuje za přijatelné, když těhotná žena, která se tedy rozhodla, že dítě přivede na svět živé, stále během těhotenství kouří. Vystává tedy otázka, proč je možné ohrožení zdraví dítěte považováno za horší než ukončení života přerušením těhotenství. Závěr je tedy takový, že kouření škodí dítěti, které se může narodit vážně poškozené kvůli matčinu chování, podstoupí-li ale přerušování těhotenství, nebude tu nikdo, s kým docházelo ke konfliktu zájmů.

Dworkin se ve svých úvahách zabývá i otázkou rozdílu rané a pozdní interrupce. Pokud není plod až do jistého stádia považován za lidskou bytost, je hodnocení

---

⁷⁰ Rozhodnutí ESLP č. 5410/03 ze dne 20. 3. 2007

raného přerušení těhotenství vnímáno jinak, jelikož nedochází ke vzniku bytosti s morálním statutem a je na ženě, jak o něm rozhodne.⁷¹

5.1.2 Případ Vo proti Francii

Soud pro lidská práva ve Štrasburku se v roce 2004 zabýval případem porušení práva na život ve věci Vo proti Francii. Ke skutkovému stavu případu soud uvedl, že paní Thi-Nho Vo, vietnamského původu, trvale žijící ve Francii, měla v šestém měsíci těhotenství podstoupit lékařskou prohlídku. Bohužel se ve stejný den do ordinace dostavila žena též vietnamského původu a stejného příjmení, paní Thi Thanh Van Vo, které mělo být vyňato nitroděložní tělísko. Ošetřující lékař vyzval „paní Vo“, na což reagovala právě stěžovatelka. Po krátkém rozhovoru lékař konstatoval, že neovládá příliš dobře francouzský jazyk a po nahlédnutí do karty a bez předchozího vyšetření přistoupil rovnou k vynětí nitroděložního tělíska. Během zákroku došlo k úniku plodové vody, a i když lékař rychle pochopil, že se jedná o záměnu pacientek a paní Vo hospitalizoval, stěžovatelce musela být z terapeutických důvodů provedena interrupce. Následně podala paní Vo na lékaře trestní oznámení pro neúmyslné ublížení na zdraví a zabití dítěte. Rozsudkem byl ale amnestován, co se týče ublížení na zdraví a v otázce neúmyslného zabití soud konstatoval, že stáří plodu v době zákroku bylo 20 – 21 týdnů a že žádný zákon blíže nedefinuje pojem lidské embryo. Přestože francouzská legislativa neobsahuje žádné ustanovení o právní otázce života embrya v průběhu jeho vývoje, je ale zjištěno, že plod má životnost v šesti měsících. Plod ve 20. – 21. týdnu nelze tedy považovat za lidskou bytost ve smyslu trestního zákoníku a nemůže být předmětem neúmyslného zabití. Ve světle těchto okolností byl lékař zproštěn obžaloby. Odvolací soud změnil rozsudek v druhé části a shledal lékaře vinným z neúmyslného zabití. Vyšel přitom z toho, že zákon poskytuje ochranu každému od počátku života, přičemž podmínkou není, aby se plod narodil živý, byl-li živý v okamžiku, kdy došlo k onomu zásahu, který způsobil smrt zdravého plodu. Nejvyšší soud však toto rozhodnutí zrušil pro nemožnost podřazení jednání lékaře pod ustanovení o neúmyslném zabití.

---

⁷¹ DWORKIN, Ronald. Life's dominion. An Argument about abortion, euthanasia, and individual freedom, New York: Alfred A. Knopf, 1993. S. 18.

Stěžovatelka se tedy obrátila na Evropský soud pro lidská práva a namítala porušení čl. 2 „*Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.*“⁷²

Dále si stěžovala na nedostatek ochrany nenarozeného dítěte ve francouzském právu, protože jednání lékaře nebylo kvalifikováno jako neúmyslné zabití. Stát podle stěžovatelky nedostál svým závazkům vyplývajícím z čl. 2 Úmluvy. Jako své argumenty uvedla následující. Počátek života má podle ní všeobecný význam a lze vědecky prokázat, že život začíná oplodněním. Počaté dítě, které se ale ještě nenarodilo, by nemělo být považováno za pouhý „souhrn buněk“ ani věc, ale za lidskou bytost. Francouzská vláda však odmítla aplikovat toto ustanovení na dítě, které se má teprve narodit. Stěžovatelka ve stížnosti uvedla, že francouzské právo přiznává právo na život každé lidské bytosti již od okamžiku početí, přičemž výjimky jsou stanoveny zákonem v případě potratů. Jakákoliv jiná forma přerušení těhotenství, vyjma terapeutických potratů, je neslučitelná s čl. 2 Úmluvy, protože zasahuje do života počatého dítěte. Život je pak bezesporu nejdůležitější hodnotou, která je Úmluvou chráněna. Proto by se stanovené výjimky neměly vztahovat na odsouzení třetí osoby, která svou nedbalostí způsobí smrt nenarozeného dítěte. Nelze tedy přirovnávat neopatrnost lékaře při výkonu svého povolání k vůli matky dobrovolně přerušit její těhotenství.

Vláda argumentovala tak, že medicína údajně nepřináší konečnou odpověď na otázku, zda a od kterého okamžiku je plod lidskou bytostí z pohledu práva. Odvolávala se přitom na předchozí rozhodnutí Komise ohledně problematického čl. 2, v kterých bylo konstatováno, že právo jako takové nelze odtrhnout od subjektu, ke kterému se vztahuje, v tomto případě k člověku. Samo právo na život nemůže být vykládáno tak, že zahrnuje i plod, ale týká se pouze živého člověka, protože text Úmluvy používá termíny jako „každý“, z čehož vyplývá, že se musí jednat o živou bytost. Pokud by bylo uznáno, že plod požívá práva na život ve smyslu čl. 2, znamenalo by to, že životy matky a plodu jsou sobě stanoveny na roveň. V tom případě by to rovněž znamenalo nutnost sankcionovat státy, které umožňují potrat jako výraz práva ženy nakládat se svým tělem a těhotenstvím. Vláda namítala, že při sjednávání Úmluvy nebylo úmyslem dát plodu absolutní právo na život, ale ponechat prostor státům pro vnitrostátní právní úpravu této problematiky.

---

⁷² Článek 2 Evropské úmluva o ochraně lidských práv

Po tom, co soud přezkoumal dosavadní stav judikatury, konstatoval, že otázka „počátku práva každého na život“ dosud nebyla vyřešena. Z dřívější judikatury pouze vyplývá, že pojem "každý" není možné aplikovat před narozením a že nenarozené dítě není "osobou" ani v obvyklém smyslu slova, ani v kontextu ustanovení Úmluvy. Komise v případě Reeve proti Spojenému království z roku 1994 vyloučila možnost, že by plod požíval absolutního práva na život, a to ve smyslu ochrany života matky, který nelze oddělit od života dítěte, jež se má narodit. Z judikatury a okolností dosud přezkoumávaných orgány Úmluvy tak údajně vyplývá, že nenarozené dítě není ve smyslu právních řádů považováno za „osobu“ požívající přímé ochrany čl. 2 a že jeho právo na život je, pokud existuje, omezeno právy a zájmy matky. Orgány Úmluvy však nevylučují, že za jistých okolností mohou být některé záruky přiznány i nenarozenému dítěti.

Soud k tomuto konstatoval, že většina států nedospěla k definitivnímu řešení otázky ochrany plodu a na evropské úrovni neexistuje společný postoj týkající se vědecké a právní definice počátku života. Takže ani v tomto případě tedy není možné odpovědět na otázku, jestli nenarozené dítě je nebo není „osobou“ ve smyslu čl. 2 Úmluvy“.

Soud v rámci zachování rovnováhy zájmů, které byly dotčeny v předchozích případech, konstatoval, že je na národní legislativě určit, odkdy stanoví počátek života. Přičemž uvedl, že vynucení odpovědnosti třetí osoby ze smrtícího zásahu může stěžovatelka uplatnit prostřednictvím správní žaloby proti nemocnici. Její využití shledává soud jako účinný prostředek, který má k dispozici. Umožní totiž konstatovat chybu lékaře a zároveň přiznat ženě náhradu škody, která jí byla chybou lékaře způsobena.⁷³

5.2 Euthanasie

Otázka euthanasie představuje v dnešní společnosti etický, morální i medicínský problém. Euthanasie představuje snahu zmírnit bolest umírajícího tak, že je mu připravena bezbolestná smrt na jeho žádost. Podstatným znakem je, že se jedná o osoby těžce trpící a bez možnosti se uzdravit. Smyslem euthanasie je

---

⁷³ Rozhodnutí ESLP č. 53924/00, ze dne 8. července 2004

úmyslné jednání, které směřuje ke zkrácení života. Pokud by se jednalo o nedbalostní jednání, nešlo by o euthanasii.

Při nahlížení na problematiku euthanasie proti sobě stojí dva zájmy. Jedná se o zájem společnosti na tom, aby byl chráněn lidský život a potrestáno protiprávní jednání. Druhým zájmem je právo jednotlivce svobodně se rozhodnout o svém životě.⁷⁴

Při řešení otázky euthanasie dochází k posouzení dvou principů, tedy nedotknutelnosti života za každé situace a principu kvality života jednotlivce. Z celosvětového hlediska se většina právních řádů přiklání k principu nedotknutelnosti života člověka a představuje tak základní lidské právo na život. Je ale otázkou, do jaké míry může jednatelce o svém životě rozhodovat v případě, kdy si již nepřeje, aby byl jeho život z pohledu práva chráněn. Zastánci euthanasie zdůrazňují právo každého člověka se svobodně rozhodovat o jeho životě i o jeho konci, a to zejména v kritických a neřešitelných situacích. To se pak dotýká především osob, jimž jejich nevléčitelná nemoc přináší značné utrpení a těžké bolesti. Otázkou je, do jaké míry jsou tyto lidé schopni svou situaci posoudit a zhodnotit důsledky svého rozhodnutí. Zásadní skutečností je tedy, aby v tomto ohledu o svém životě rozhodoval člověk, který je k tomu plně způsobilý a duševně naprosto v pořádku. Odpůrci euthanasie se zabývají především otázkou možnosti jejího zneužití. Bylo navrženo, aby byla euthanasie dovolena v případě, že o ní dotýčný rozhodne v době, kdy je schopen svou situaci rozumně zvážit a učiní tak platnou formou. Jedná se o prohlášení pacienta tzv. „living will“. Tato možnost by se týkala lidí, kteří vědí, že v důsledku své nevléčitelné nemoci se v budoucnu ocitnou bezmocní. Tato úprava by jim umožnila, aby své zájmy upravili dopředu pro případy, kdy již toho nebudou schopni. I tato možnost řešení je však velmi kontroverzní. Lékaři by měli povinnost plnit přání pacienta, ale už by jejich povinností nebylo zjistit, zda pacient opravdu prohlášení podepsal. Návrh tohoto zákona také neřeší případy, kdy lékaři o tomto přání pacienta vědět nebudou a budou tak činit v rozporu s ním.⁷⁵

---

⁷⁴ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 26.

⁷⁵ PROŠKOVÁ, Eva. Etické a právní aspekty eutanazie [online]. 2009, leden [cit. 30. dubna 2013]. <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120330103102626584.pdf>

Sporná situace taky vzniká ve chvíli, kdy pacient dopředu platně prohlásí své přání o euthanasii, ale ve chvíli, kdy není schopen projevu, např. stejný názor nemá. Takové povolení může vést ke snadnému zneužití a nátlaku na pacienta ze strany jeho okolí. Odpůrci také namítají, že vzhledem k pokrokům v medicíně není dotyčný schopen sám posoudit, do jaké míry mu bude léčba schopna pomoci. Důsledkem případné legalizace euthanasie by bylo popření práva na život či dokonce snaha jít proti zákonu, jež toto právo chrání. Právo na život tak představuje základní pilíř v diskusích proti legalizaci a zneužití euthanasie. Zastánci milosrdné smrti používají jako argument pojem „právo na smrt“.⁷⁶ Slovo právo v tomto případě pak představuje spíše přání člověka než zákonem uznanou formu práva člověka.

V českém právu se objevily první snahy o legalizaci euthanasie již za první republiky, ale návrhy schváleny nebyly. V současné době se stále vychází z toho, že jakákoliv činnost směřující k ukončení života z útrpnosti je nepřípustná. Lidská bytost je chráněna i za situace, že není schopna dalšího života. Z toho vyplývá, že euthanasie stejně jako asistovaná sebevražda je v České republice zakázána a byla by kvalifikována jako trestný čin. Zákaz euthanasie vychází především z ústavního pořádku České republiky, zejména z Listiny základních práv a svobod čl. 6 odst. 1 a odst. 2.⁷⁷ Z těchto ustanovení garantujících ochranu práva na život vyplývá, že jde o protizákonné jednání, které směřuje proti životu jiného člověka, byť na jeho žádost. Dalšími předpisy vztahujícími se k problematice euthanasie je např. trestní zákoník, který upravuje trestní odpovědnost pachatele v případě neoprávněných zásahů do sféry lidského života. Na otázky euthanasie lze vztáhnout i některá ustanovení občanského zákoníku o ochraně osobnosti. Zejména pak § 11 č. 40/1964 Sb., který stanoví, že „*Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.*“⁷⁸

Problematiky euthanasie se dotýká i řada již zmíněných mezinárodních dokumentů upravujících lidská práva a zejména právo na život. Čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod říká, že nikdo nesmí být úmyslně

---

⁷⁶ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 27-29

⁷⁷ ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. S. 33-34

⁷⁸ § 11 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

zbaven života. Dokumentem, který se touto problematikou zabývá v širším měřítku je Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 o ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléčitelných a umírajících.

Soud pro lidská práva se až do případu Pretty proti Spojenému království z roku 2002 neměl možnost vyjádřit k otázce euthanasie.

5.2.1 Případ Pretty proti Spojenému království

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku vynesl rozsudek ve věci paní Diane Pretty proti Spojenému království a založil tak vůbec první výklad Evropské úmluvy o lidských právech ve vztahu k aktivně chtěné euthanasii. Stěžovatelka je postižena onemocněním motorických neuronů. Jedná se degenerativní a neléčitelnou nemoc nervových buněk, která se projevuje postupným ochrnutím svalstva. Její stav se v posledních letech významně zhoršil a v současné době je prakticky ochrnutá od krku dolů. Nemůže téměř vůbec srozumitelně mluvit a je odkázána na výživu hadičkou. Stěžovatelka se obrátila na soud s tvrzením, že Spojené království porušilo články 2, 3, 8, 9 a 14 Úmluvy tím, že nezaručilo jejímu manželovi, že nebude stíhán podle vnitrostátního práva pro případ, že jí pomůže spáchat sebevraždu. Při nemoci, kterou stěžovatelka trpí, nastává smrt obvykle jako důsledek oslabení dýchacích svalů v souvislosti s oslabením svalů kontrolujících mluvení a polykání. Žádná léčba stěžovatelce nemůže nemoc zastavit. Konečné fáze života jsou pro pacienty velmi vyčerpávající a velmi nedůstojné. Vzhledem k tomu, že mentální stránka není postižena, může stěžovatelka činit racionální rozhodnutí o způsobu léčby i délce života. Ráda by byla ztrátě důstojnosti ušetřena. Jejím přáním je ukončit svůj život, ale tohoto kroku není bez pomoci cizího schopna. Její nejbližší, zejména její manžel, by byl ochoten pomoci, ale anglické právo však takovouto pomoc vylučuje. Vláda Velké Británie podala námitku proti přípustnosti stížnosti a argumentovala tím, že Úmluva neposkytuje práva, již se stěžovatelka dovolává.

Soud se s tímto názorem neztotožnil a shledal stížnost jako přípustnou. Svoje rozhodnutí opřel o fakt, že se jedná o žádost, která vyvolává právní otázky, jež jsou natolik závažné, že před jejich rozhodnutím je třeba přezkoumat skutkovou podstatu.

K porušení čl. 2 Ústavy stěžovatelka uvedla, že umožnění asistované sebevraždy by v jejím případě nebylo porušením čl. 2 Úmluvy, jelikož státy, které ji dovolují, by se takového porušování samy dopouštěly.

Článek 2 poskytuje ochranu právu na život, ale zároveň chrání i právo jednotlivce svobodně si zvolit, kdy s životem chce skončit. Dále argumentuje, že ochrana se váže na právo na život, nikoliv na život samotný, proto věty o zbavení života směřují k ochraně proti třetím osobám, především pak státem a veřejnou mocí, ale ne před sebou samotným. Soud se k tomuto vyjádřil v souladu s dřívější judikaturou týkající se čl. 2 Úmluvy, která dokládá jeho chápání. Úmluva zaručuje právo na život, jež je chápáno jako nejvýznamnější právo, bez kterého by prospěch z ostatních práv a svobod byl bezvýznamný. Okolnosti opravňující ke zbavení života jsou Úmluvou přesně vymezeny a soud se jimi ve svých rozhodnutích drží. Souhlasí tedy s argumentem vlády Velké Británie, že stát je článkem zavázán zdržet se cíleného a protiprávního zbavení života, ale také vyvíjet pozitivní kroky k jeho ochraně. Tuto úlohu pak plní skrze normy trestního práva zakazující a postihující trestné činy směřující proti životu.

Soud také komentoval, že čl. 2 neposkytuje též negativní hledisko práva na život a také neřeší kvalitu či nakládání s vlastním životem jedince. Článek tedy nelze vykládat tak, že by zakládal též vedle práva na život i právo na smrt a už vůbec nezakládá právo na sebeurčení ve smyslu udělení oprávnění jednotlivci zvolit si raději smrt před životem. Soud v tomto bodě došel k závěru, že z tohoto ustanovení nelze dovodit právo na smrt, ať už provedené rukama jiné osoby či aktem státního orgánu. Tímto potvrdil názor Parlamentního shromáždění Rady Evropy zveřejněný v Doporučení č. 1418.⁷⁹

Soud poznamenal, že není jeho úkolem hodnotit v rámci tohoto případu, zda ostatní státy zanedbávají ochranu práva na život, pokud umožňují svým občanům výkon asistované sebevraždy. Spojené království podle stěžovatelky porušilo čl. 2 tím, že jí neumožnilo výkon asistované sebevraždy. V tomto bodě soud rozhodl, že k porušení článku nedošlo.

K porušení čl. 3 Úmluvy stěžovatelka uvedla, že utrpení, kterému je nucena čelit, lze přirovnat k ponižujícímu zacházení ve smyslu tohoto článku. Její nemoc je téměř v konečném stádiu a smrt nastane nesmírně bolestivým a ponižujícím

---

⁷⁹ HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Nakladatelství Linde, 2003. S. 93-94.

způsobem. Přestože stát není přímo za tento stav zodpovědný, stěžovatelka argumentuje tím, že je povinen vůči svým občanům zdržet se takového jednání, ale i zajistit před takovým jednáním ochranu. Stěžovatelka tak namítá, že v anglickém právu existuje nerovnováha, když je zaveden jednotný zákaz asistované sebevraždy bez ohledu na okolnosti konkrétních případů.⁸⁰

Je jí tím upřeno právo být chráněna před ponižujícím zacházením, protože jí byla zamítnuta žádost o beztržnou pomoc jejího manžela při sebevraždě.⁸¹

Vláda argumentovala tak, že pozitivní závazek státu musí být přiměřený a možný. Stát se snaží poskytnout ochranu života zranitelných jedinců a má za to, že legalizace euthanasie by vedla k jejímu zneužívání. Vláda uvedla, že i ten, kdož usiluje o sebevraždu, má být chráněn, protože se ocitá v situaci, kdy je psychicky či emocionálně bezbranný.

Soud uznal, že bolest, která je důsledkem nemoci, by se dala podřadit pod čl. 3, pokud by vznikla na základě podmínek spojených s pobytem ve vězení, vypovězením nebo jiným jednáním, za které je odpovědná veřejná moc. V případě stěžovatelky vláda nezpůsobila špatné zacházení a ani jí nebyla poskytnuta nedostatečná péče ze strany státního zdravotnictví.

Žaloba však přináší nový pohled na pojetí péče, které jde za běžný význam. Při výkladu textu Úmluvy musí soud dbát na to, aby byl výklad v souladu se základními cíli Úmluvy a jednotou systému ochrany lidských práv. Čl. 3 tak musí být vykládán a aplikován v souladu s čl. 2, který je vnímán jako odraz základních hodnot respektovaných demokratickými společnostmi. Stěžovatelka se domáhá splnění pozitivní povinnosti ze strany státu, které ale podle soudu nevede k odstranění nebo zmírnění újmy tím, že by bylo zabráněno jakémukoliv špatnému zacházení nebo poskytnutí lepší péče. Vedlo by to naopak k tomu, že by vláda musela schválit akt směřující k ukončení života a takováto povinnost nemůže být z čl. 3 Úmluvy vyvozována.

„Soud proto dospěl k závěru, že z hlediska čl. 3 nevzniká žádná pozitivní povinnost, jež by od žalovaného státu vyžadovala, aby dal záruku, že nebude stíhat manžela stěžovatelky, pokud jí napomůže se spácháním sebevraždy, nebo aby poskytl zákonnou možnost pro jakoukoli jinou formu asistované sebevraždy. Toto ustanovení tudíž nebylo porušeno.“⁸²

---

⁸⁰ Rozhodnutí ESLP sp. zn. 2346/02, Pretty proti Spojenému království, ze dne 29. 4. 2002

⁸² Rozhodnutí ESLP sp. zn. 2346/02, Pretty proti Spojenému království, ze dne 29. 4. 2002

Dále se soud zabýval tím, zda došlo k porušení čl. 8 Úmluvy, který se týká práva na soukromý a rodinný život.

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“⁸³

Stěžovatelka uvedla, že právo na sebeurčení je nejexplicitněji vyjádřeno a zaručeno právě v čl. 8 a že součástí tohoto práva je i právo rozhodovat o vlastním těle a o tom, co se s ním stane. Toto zahrnuje i právo sám si zvolit kdy zemřít a jakým způsobem. Vláda však zastává názor, že čl. 8 porušen nebyl, jelikož právo na soukromí život nezahrnuje i právo zemřít.

Soud nepovažuje za nepřiměřené to, že manželovi stěžovatelky nebyly poskytnuty záruky, že proti němu nebude zahájeno trestní stíhání v případě, že by ji pomohl spáchat sebevraždu. *„Zasahování do výkonu práva chráněného článkem 8 je slučitelné s odst. 2 čl. 8 pouze tehdy, pokud je "v souladu se zákonem", sleduje jeden nebo několik cílů, které jsou podle tohoto odstavce legitimní, a je "nezbytné v demokratické společnosti" pro jejich dosažení.“⁸⁴* Soud tedy došel k závěru, že k porušení čl. 8 Úmluvy nedošlo, a že zásah do práv může být vyložen jako jednání nezbytné v demokratické společnosti k ochraně práv jiných.

Stěžovatelka dále namítala porušení čl. 9 Úmluvy, který zakládá:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické

---

⁸³ Článek 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv

⁸⁴ Rozhodnutí ESLP sp. zn. 2346/02, Pretty proti Spojenému království, ze dne 29. 4. 2002

společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“⁸⁵

K tomu to soud uvedl, že nepochybuje o stálosti přesvědčení stěžovatelky o asistované sebevraždě, ale zároveň poznamenal, že ne vždy lze vnímat přesvědčení ve smyslu přesvědčení chráněného čl. 9 Úmluvy. Ani u tohoto bodu neshledal, že by došlo k porušení Úmluvy.

K článku 14 Úmluvy soud konstatoval vzhledem k namítané možné diskriminaci mezi zdravým a nemocným člověkem, který se rozhodl ukončit svůj život, ale kvůli svému stavu toho není schopný, že je rozumné vůbec jednotlivce na zdravé a nemocné nerozlišovat.

Ustanovení trestních zákonů, které nepřipouštějí pomoc při sebevraždě, mají chránit v první řadě slabé a bezbranné. Případné výjimky nebo dovození asistované sebevraždy s sebou nesou značná rizika. Čl. 14 tedy porušen nebyl.⁸⁶

Tento případ vyvolal ve Velké Británii značnou vlnu diskusí, jelikož je u stěžovatelky zřejmé, že trpí smrtelnou nemocí a její život je již v konečném stádiu, ale přesto je schopna se racionálně rozhodnout o svém dalším životě.

5.3 Otázka trestu smrti

Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod vymezuje trest jako sankci, jež je možné uložit v závěru trestního řízení před soudem pachateli trestného činu. Znaky takového činu jsou uvedeny v zákoně a trest postihuje bezprostředně jen pachatele.⁸⁷

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. Vymezuje účel trestu v § 23

„1. Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

2. Výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost.“⁸⁸

---

⁸⁵ Článek 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv

⁸⁶ Rozhodnutí ESLP sp. zn. 2346/02, Pretty proti Spojenému království, ze dne 29. 4. 2002

⁸⁷ Trest smrti I. Juristic [online]. 2000, červenec [cit. 23. červenec 2000].

<http://trestni.juristic.cz/30487/clanek/trest2.html>

⁸⁸ § 23 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník

Trest smrti byl v České republice zrušen v roce 1990 novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb. Listina základních práv a svobod v čl. 6 odst. 3 výslovně zakazuje ukládání trestu smrti. Právní řád umožňuje uložit jako nejvyšší možný trest odnětí svobody na doživotí. Zákaz trestu smrti pro Českou republiku vyplývá také z mezinárodních smluv, kterými je vázána. Nejdůležitějšími mezinárodními dokumenty pro Českou republiku závazné jsou mimo jiné Druhý opční protokol Mezinárodního paktu o politických a občanských právech a Protokol č. 13 k Evropské úmluvě o lidských právech. Oba tyto dokumenty zakazují trest smrti. Česká republika patří mezi členské státy Rady Evropy, u nichž se projevil tendence ke zrušení trestu smrti. Pokud by Česká republika chtěla trest smrti obnovit, musela by nejprve protokol vypovědět. To by ale nebylo tak jednoduché, protože protokol nemá výpovědní klauzuli. Muselo by tedy dojít k úplnému vystoupení z Rady Evropy i se všemi mezinárodně právními a mezinárodně politickými důsledky, jež z tohoto vztahu vyplývají. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 zakotvil právo na život a také mimo jiné stanovil určité výjimky ze zákazu zbavení života, které slouží k upřesnění rozsahu práva na život. Jak již bylo zmíněno výše, právo na život je právem, které mají občané vůči státu nikoliv vůči ostatním občanům. Zákaz protiprávního jednání směřující k usmrcení člověka tedy nevyplývá z mezinárodní smlouvy, ale z vnitrostátních předpisů. Právo na život jako takové se v souvislosti s právním vývojem stalo předmětem mezinárodního práva. Vztah práva na život a trestu smrti je bezpochyby velmi diskutovanou otázkou na poli mezinárodního společenství a názory se velmi liší. Evropské státy, zejména členské státy Rady Evropy, považují právo na život za nedotknutelné a trest smrti zakazují. Oproti tomu jiné státy považují absolutní význam práva za narušitelný i prostřednictvím trestu smrti. Mnohé státy se k udělování absolutního trestu staví odmítavě, a to v době míru i za války. Úkolem mezinárodního společenství je zajistit rozdíl mezi státy, jež se k ukládání absolutního trestu staví odlišně, a to prostřednictvím deklarací, paktů, smluv či úmluv. Nelze ale říci, že právo na život a trest smrti by byly z pohledu mezinárodního práva zcela v rozporu. Řada mezinárodních dokumentů umožňuje zbavení života např. v řádném trestním procesu. Pro státy jsou pak klíčové závazky plynoucí ze smluv, jež podepsaly a ratifikovaly.⁸⁹

---

⁸⁹ ŽIDEK, Dominik. Rada pro lidská práva- Trest smrti. Asociace pro mezinárodní otázky [online] 2009 [cit. 2. května 2013].
http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf

Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 není mezinárodní smlouvu a není pro státy právně závazná, jedná se o dokument, který stanovuje určité cíle a státy by měly k naplňování těchto cílů směřovat. Jak již z názvu vyplývá, tímto cílem je dodržování základních lidských práv a svobod ve všech zemích světa.⁹⁰ Právo na život je zde pojato jako právo absolutní a je zakotveno v čl. 3. Deklarace výslovně nezakazuje ukládání trestu smrti, avšak čl. 5 stanovuje, že *„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“*⁹¹

Evropská úmluva o ochraně lidských práv z roku 1950 upravuje vztah práva na život a trest smrti v čl. 2, kdy vymezuje podmínky zbavení života. Člověka lze zbavit života jen na základě soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za trestný čin, pro který je takovýto trest zákonem stanoven.

Úmluva na jedné straně prohlašuje právo na život a na straně druhé připouští trest smrti udělený v rámci podmínek stanovených zákonem. Čl. 2 také taxativně vyjmenovává výjimky, kdy lze člověka zbavit života bez soudního procesu. Jde o případy nutné obrany, provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby, jež byla zákonně zadržena nebo při potlačování nepokojů a vzpoury. Dohled nad dodržováním závazků smluvními státy plynoucích z Úmluvy vykonává Evropský soud pro lidská práva.

Významnou roli hrají také protokoly k Evropské Úmluvě. Konkrétně pak Protokol číslo 6 z roku 1983 a Protokol číslo 13 z roku 2002.

Z Protokolu číslo 6 k této Úmluvě vyplývá pro signatáře zákaz udělování trestu smrti s výjimkou, kterou jsou činy spáchané v době války nebo bezprostředního válečného nebezpečí. Toto ustanovení tvořilo výjimku, ale vstupem v platnost Protokolu č. 13 byl trest smrti zakázán za všech okolností a tento zákaz tak nabyl absolutní povahy. Členské státy Rady Evropy se podepsáním tohoto Protokolu dohodly, že *„...právo každého člověka na život je základní hodnotou demokratické společnosti a že zrušení trestu smrti je nezbytné pro ochranu tohoto práva a pro plné uznání nezadatelné důstojnosti všech lidských práv. Přejíce si posílit ochranu práva na život zaručeného Úmluvou o ochraně lidských práv a*

---

⁹⁰ HLINOVSKÁ, Iveta. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, 1998. S. 81.

⁹¹ Článek 5 Všeobecná deklarace lidských práv

*základních svobod, podepsanou v Římě dne 4. Listopadu 1950...., rozhodnuty učinit poslední krok ke zrušení trestu smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války.*⁹² Protokol č. 13 je třeba interpretovat ve smyslu článku 2 a 15 Úmluvy. Přijetím tohoto Protokolu nedošlo ke zrušení Protokolu de iure, ale byl dohodou smluvních států zrušen de facto.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 stanovuje, že nikdo nesmí být svévolně zbaven života a požaduje, aby smluvní státy poskytly právu na život ochranu. Jedná se o jeden z mezinárodních dokumentů, jež umožňuje trest smrti na základě platného zákona. Text paktu výslovně hovoří o trestu smrti v článku 6 odst. 2, 3, 4 a 5 a pro uložení tohoto trestu stanovuje řadu omezujících podmínek. „2. *V zemích, kde nebyl zrušen trest smrti, může být rozsudek trestu smrti vyhlášen pouze za nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán, a nikoli v rozporu s ustanoveními tohoto Paktu a Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Tento trest může být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vyneseného příslušným soudem.*

3. *Jestliže zbavení života znamená zločin genocidia, rozumí se, že nic v tomto článku neopravňuje kterýkoli stát, který je smluvní stranou Paktu, odchýlit se od kteréhokoli závazku, jenž byl převzat na základě ustanovení Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.*

4. *Každý, kdo byl odsouzen k trestu smrti, má právo žádat o milost nebo zmírnění trestu. Amnestie, milost nebo zmírnění trestu smrti mohou být uděleny ve všech případech.*

5. *Rozsudek trestu smrti nebude ukládán za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let a nebude vykonán na těhotných ženách.*

6. *Tohoto článku se nelze dovolávat proto, aby se zabránilo zrušení trestu smrti nebo aby zrušení trestu smrti bylo zdrženo kterýmkoli státem; účastníkem tohoto Paktu.*⁹³

Přestože Pakt trest smrti nezakazuje, uvádí přísně dané podmínky, které mají vést pokud možno k co největšímu omezení ukládání trestu smrti.⁹⁴

---

⁹² ČAPEK, Jan. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Část II. - Protokoly. Praha: Nakladatelství Linde, 2010. S. 137-138.

⁹³ Část III. Článek 6 odst. 2,3,4,5,6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech

⁹⁴ HLINOVSKÁ, Iveta. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, 1998. S. 84- 85.

Dalším významným dokumentem zabývajícím se též otázkou trestu smrti je Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech z roku 1989. Tento protokol při snaze o zrušení trestu smrti zachází ještě dále tím, že navazuje na schválené dokumenty OSN a stanovuje cíl, kterým je akceptování mezinárodního závazku o zrušení trestu smrti. Prohlašuje, že všechna opatření ke zrušení trestu smrti představují pokrok pro zachování práva na život. Právo člověka na život je zakotveno v čl. 1 odstavci 1 tak, že „*Žádná osoba podléhající jurisdikci státu, jenž je smluvní stranou tohoto Protokolu, nebude zbavena života.*“ K trestu smrti ukládá státům povinnost zavést patřičná opatření, jež povedou ke zrušení trestu smrti. „*Každý členský stát musí přijmout nutná opatření ke zrušení trestu smrti podle své jurisdikce.*“⁹⁵ V dalších ustanoveních je připuštěna výjimka z trestu smrti za závažný vojenský trestný čin v době války a stanoveny podmínky pro učinění takovéto výhrady. Text Protokolu a důsledky z něj plynoucí jsou závazné pouze pro státy, které ho ratifikovaly.⁹⁶

Trest smrti bývá často spojován s otázkou mezinárodních válečných konfliktů. Těmito případy se zabývají Ženevské konvence z roku 1949, které kladou za povinnost státům informovat o trestním chování, za které se ukládá trest smrti. V takovýchto případech je přísně zakázána retroaktivita. Trest smrti podle těchto konvencí lze na civilním obyvatelstvu vykonat jen za trestní chování jako je špionáž, sabotáž a delikty zabití. Udělení trestu smrti pro delikt zabití je možné pouze v případě, že trest smrti za tyto delikty platil na obsazeném území ještě před jeho obsazením. Odsoudit je možné pouze osobu starší osmnácti let. Konvence deklarují možnost každého žádat o milost.

Ženevské konvence dále obsahují omezení pro případy konfliktů, které nemají mezinárodní povahu, v tomto případě mohou být popravky vykonávány jen na základě rozsudků vydaných řádnými soudy, nikoliv mimořádnými.

Státy Evropské unie se v Listině základních práv Evropské unie z roku 2007 zavázaly, že nebudou aplikovat trest smrti. Tento dokument v čl. 2 přiznává

---

⁹⁵ Článek 1 odst. 1, 2 Druhého opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech

⁹⁶ HLINOVSKÁ, Iveta. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, 1998. S. 86

jednak každému právo na život, ale také zakazuje ukládání trestu smrti a popravu.⁹⁷

Jak z výše uvedeného výčtu mezinárodních dokumentů vyplývá, právo na život nelze v mezinárodním kontextu považovat za právo absolutní, jelikož existují výjimky, za kterých lze udělit trest smrti. Zvláštním případem je válečný stav, při kterém je právo na život chápáno v jiném rozměru než v době míru, v takovýchto chvílích přebírá v širším kontextu úlohu mezinárodního práva o lidských právech tzv. mezinárodní právo humanitární.

5.3.1 Rozhodnutí o vydání do ciziny a k trestu smrti

V řízení o vydání obviněného do ciziny je Česká republika vázána Evropskou Úmluvou o vydání. Pokud jde o trestný čin, pro který lze uložit trest smrti podle právního řádu dožadující strany, je Česká republika oprávněna vyžádat si záruku, že tento trest nebude na obviněném vykonán. Pokud dožadující stát neposkytne takovou záruku, není možné rozhodnout, že vydání je přípustné. Pokud soud rozhodne o přípustnosti vydání do ciziny, je třeba, aby ve výrokové části citoval i ustanovení Úmluvy, na základě kterých tak rozhodl a poskytnuté záruky dožadující se strany.

V tomto případě se jednalo o vydání pana G. K. D. justičním orgánům Bulharské republiky, který byl obviněný z trestného činu vraždy. Městský soud pro Prahu 8 rozhodl o vydání obviněného k trestnímu stíhání do Bulharské republiky s výhradou, že jmenovanému nesmí být uložen trest smrti.

Proti tomuto rozhodnutí pan G. K. D. podal stížnost, ve které namítá, že oba státy jsou smluvními stranami Evropské Úmluvy o vydání a podle čl. 2 této Úmluvy, může být odmítnuto vydat obviněného, pokud dožadující strana neposkytne ujištění o tom, že trest smrti nebude vykonán. K takovému ujištění ze strany Bulharska však nedošlo, proto není předběžné šetření úplné. Stěžovatel tedy navrhl, aby nejprve Bulharská republika poskytla ujištění, že trest smrti nebude vykonán a ministr spravedlnosti bude toto ujištění považovat za dostačující. Následně může soud ve věci rozhodnout.

---

⁹⁷ ŽIDEK, Dominik. Rada pro lidská práva- Trest smrti. Asociace pro mezinárodní otázky [online] 2009 [cit. 2. května 2013].
http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf

Vrchní soud v Praze po náležitém přezkoumání shledal podanou stížnost důvodnou. Městský soud v Praze připustil vydání obviněného, jež je státním příslušníkem Bulharské republiky, přičemž si vyhradil, aby mu nebyl uložen trest smrti. Účelem předběžného šetření je zjistit, zda jsou splněny podmínky pro vydání do ciziny a že se nejedná o občana České republiky. Městský soud neměl přehlédnout, že Česká republika je vázána Evropskou Úmluvou o vydání, která je součástí právního řádu České republiky. Úmluva stanoví, že pokud je možné podle právního řádu dožadující se strany uložit trest smrti za spáchaný trestný čin a dožadovaná strana takovýto trest za trestný čin neukládá nebo pokud není trest smrti obvykle vykonáván, pak že vydání obžalovaného může být odmítnuto, pokud dožadovaná strana neposkytne dostatečnou záruku o tom, že tento trest stanoven nebude. Vzhledem k čl. 6 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle kterého je uložení trestu smrti zakázáno, je povinností soudů České republiky, aby v takových případech rozhodly tak, že vydání je nepřípustné, pokud dožadující stát neposkytne náležité ujištění.

Ujištění je také právní podmínkou takového rozhodnutí o vydání do ciziny, proto musí být citováno ve výroku usnesení.

Městský soud v Praze sice zjistil, že obviněnému za trestný čin hrozí uložení trestu smrti, spokojil se však pouze s tím, že stanovil ve výroku usnesení výhradu, která má zabránit uložení trestu smrti.

Vrchní soud v Praze nepovažuje takové stanovisko za dostatečnou záruku, že k uložení trestu nedojde. Součástí předběžného šetření je tedy výslovné vyjádření ze strany Bulharské republiky, a pokud šetření takového vyjádření neobsahuje, je pak neúplné. V daném případě nemohlo šetření poskytnout spolehlivý základ pro rozhodnutí soudu o přípustnosti vydání obviněného do ciziny k trestnímu stíhání. Toto rozhodnutí bylo Vrchním soudem v Praze zrušeno a bylo nařízeno nové jednání, ve kterém je třeba doplnit předběžné šetření vyžádáním ujištění příslušného orgánu Bulharské republiky ve smyslu čl. 2 Úmluvy.

Teprve potom bude mít soud k dispozici všechny potřebné podklady pro to, aby o vydání rozhodl.⁹⁸

---

⁹⁸ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 To 102/95

5.4 Okolnosti vylučující protiprávnost

Jak již bylo uvedeno výše, Listina základních práv a svobod v čl. 6 zakládá právo každého na život a mimo jiné stanoví, že „*Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.*“⁹⁹ Podmínkou trestnosti činu je jeho protiprávnost. Normy trestního práva upravují okolnosti, za kterých jednání nelze považovat za trestné. V této souvislosti pak hovoříme o okolnostech vylučujících protiprávnost. Protiprávnost činu je nezbytnou podmínkou jeho trestnosti. Účelem vymezení těchto okolností je zajištění beztrestnosti jednání v případech, kdy čin, který se zjevně podobá trestnému činu, však pro společnost škodlivý není a může být dokonce vnímán jako prospěšný. Trestní zákoník v hlavě třetí obecné části taxativně upravuje pět druhů okolností vylučujících protiprávnost. Jedná se o krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Oproti předchozí právní úpravě se jejich počet rozšířil o další dvě, konkrétně o svolení poškozeného a přípustné riziko. Katalog okolností vylučujících protiprávnost není uzavřen, a je proto dovolena analogie ve prospěch jednajícího v rozšiřování okolností vylučujících protiprávnost. Právní úprava umožňuje tento výčet rozšířit i bez výslovného zakotvení.

Nutná obrana- jde o čin jinak trestný, kterým je odvraceno bezprostředně hrozící nebezpečí. Tímto nebezpečím může být pouze útok způsobený lidským jednáním, které směřuje proti právem chráněným zájmům. Nutná obrana dovoluje tomu, kdo se brání, odvracet útok v intenzivnější míře. K nutné obraně je oprávněn ten, proti jehož zájmům je útočeno. Jednání nesmí být zjevně nepřiměřené útoku.¹⁰⁰ Nutná obrana je tedy jedním z trestněprávních aspektů práva na život. Na rozdíl od krajní nouze poskytuje větší ochranu tomu, jehož práva jsou ohrožována a umožňuje mu způsobit druhému větší újmu, než která by mu hrozila. Při výkonu nutné obrany je také třeba, aby se obránce omezil pouze na odvracení útoku a nepodnikal jiné další útočné kroky, ty už nejsou odůvodněné nutností obrany. Při odvracení nebezpečí je ale nutné, aby nešlo o zcela zjevně nepřiměřenou obranu,

---

⁹⁹ Článek 6 Listiny základních práv a svobod

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vyd. Praha: Linde, 2004, S. 246.

kteřá by v samém důsledku měla mnohem větší rozsah než nebezpečí, které hrozilo.¹⁰¹

Ústavní soud v případě nutné obrany v právní větě rozhodnutí uvedl, že „*Není možné apriorně usoudit na vybočení z mezí nutné obrany pouze z toho, že stěžovatel, jenž odvracel útok na majetek a na nedotknutelnost obydlí, svým jednáním ublížil jinému na zdraví. Nutná obrana je dle soudní judikatury přípustná proti útoku přímo ohrožujícímu jakýkoli zájem chráněný trestním zákonem, tedy i zájem na ochraně majetku a nedotknutelnosti obydlí. O to více musí být poskytnuta ochrana majetku, pokud k útoku na něj dochází v místě, jež je chráněno z titulu jiného práva jako nedotknutelné (obydlí). Soud, který upřednostnil při posouzení podmínek nutné obrany ochranu práva poškozeného na zdraví před právem stěžovatele na ochranu majetku a nedotknutelnosti obydlí, měl proto přesvědčivě vysvětlit, proč nepovažoval obranu stěžovatele (bránění v demontáži, vystrčení poškozeného ze dveří) za výkon nutné obrany.*“¹⁰²

Krajní nouze- popisuje stav, kdy je možné chránit narušovaný zájem jen tak, aby nedošlo k narušení zájmu jiného. Podle § 28 TZ se jedná o „*Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.*“¹⁰³ Aby šlo o krajní nouzi, nesmí být způsobený následek při odvracení nebezpečí stejný či ještě závažnější, než ten, který hrozil. K jednání v krajní nouzi je oprávněn každý, tedy i ten, o jehož zájmy nejde.

Institut krajní nouze je dalším z trestněprávních aspektů práva na život, protože zakládá právo chránit lidský život v situacích, kdy je ohrožen. Ochrana života v tomto kontextu nenáleží pouze osobě, která se octne v ohrožení, ale na základě požadavku subsidiarity vyplývající z § 28 odst. 2 trestního zákoníku, poskytuje ochranu i dalším osobám. Neumožňuje, aby ten, co jedná v krajní nouzi, svým jednáním způsobil následek stejného nebo ještě závažnějšího rozsahu. Problémem v takových situacích může být zhodnocení toho, zda jde o stejný ba ještě závažnější následek. Je tedy třeba hodnotit okolnosti každého případu samostatně.

Obecně platí, že lidský život představuje hodnotu, která je hodna nejvyšší ochrany. Není tedy možné, aby člověk jednající v krajní nouzi obětoval lidský

---

¹⁰¹ KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 977.

¹⁰² Rozhodnutí Ústavního soudu ČR, sp. zn. II ÚS 317/01

¹⁰³ §28 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník

život pro záchranu majetku. Není však ani přípustné obětovat jeden život za život jiný. V tomto případě by se jednalo o stejně závažný následek. Přichází ale v úvahu, aby byl obětován jeden život za záchranu více osob.¹⁰⁴

Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky v případě zabývajícím se otázkou krajní nouze v právní větě uvedl, že stav krajní nouze může být vyvolaný výhrůzkami a nátlakem na toho, kdo tento stav později způsobí. Z tohoto jednání pak vyplývá nebezpečí přímo hrozící zájmům chráněným trestním zákonem, a které omezuje svobodu rozhodování obviněného. Podmínkou krajní nouze je, aby následek nebyl stejně zřejmě závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Tuto podmínku nesplňuje jednání pachatele, který ve snaze zachránit svůj vlastní život usmrtí druhého člověka. Podmínka by mohla být však splněna, pokud by v zájmu záchrany více životu došlo k obětování jednoho lidského života.¹⁰⁵

Oprávněné použití zbraně- třetí případ okolností vylučujících protiprávnost je upravena v § 32 „*Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.*“¹⁰⁶ Oprávněné použití zbraně je upraveno dalšími právními předpisy, které upravují činnost ozbrojených sil a sborů, které použití zbraně blíže specifikují. Tato okolnost vylučující protiprávnost staví na podmínce, že jednajícím osobou je osoba oprávněná k použití zbraně za určité situace. Tyto osoby vykonávají specifické funkce k ochraně zájmů společnosti a lidských životů. Je ale třeba, aby byla stanovena určitá omezení a podmínky pro použití zbraně, jelikož možnosti použití u těchto osob jsou značně širší než v případě nutné obrany či krajní nouze. Zákon o Policii České republiky stanoví, že „*Při použití zbraně je policista povinen dbát nutné opatrnosti, zejména neohrozit život jiných osob a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje.*“¹⁰⁷

Svolení poškozeného- je upraveno v § 30 trestního zákoníku. Jednání není považováno za protiprávní, dá-li k němu poškozený souhlas. Dává tím svolení k zásahu do jeho práv. Takovéto svolení však nemůže být uděleno k zásahu do práv, do kterých jiná osoba zasahovat nemůže. Nelze tedy dát svolení k zásahu do práva na život či zdraví. Zákon v § 30 odst. 3 výslovně stanovuje, že těmito zájmy má na mysli život člověka a zdraví. I kdyby zákon výslovně nestanovil, že nelze

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vyd. Praha: Linde, 2004, S. 241-242.

¹⁰⁵ Rozhodnutí NS SSR, sp. zn. 3 To 72/80

¹⁰⁶ §32 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník

¹⁰⁷ § 56 odst. 4 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

udělit svolení o zásahu do sféry těchto práv, poškozený by ani tehdy takového svolení poskytnout nemohl.

Přípustné riziko- se vztahuje na situaci, kdy je vykonávána činnost, která je obecně prospěšná, ale tento výkon s sebou nese určitá rizika. O přípustné riziko se nejedná, pokud by výsledek, kterého má být dosaženo, ohrožoval lidský život a zdraví nebo by neodpovídal míře podstupovaného rizika anebo pokud by činnost odporovala požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo by se přičila dobrým mravům.¹⁰⁸ Takováto činnost nebude považována za přípustné riziko, pokud by se dalo dopředu předvídat, že bude mít dopad na lidský život nebo zdraví. Osoba, která dává souhlas k takovému jednání, musí být dopředu srozuměna s možnými riziky, které by jí mohly hrozit.

---

¹⁰⁸ §31 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník

6. Mezinárodní mechanismy ochrany základních lidských práv

K zakotvení základních lidských práv ve světovém měřítku došlo v roce 1945 prostřednictvím Charty OSN. Šlo o vůbec první úpravu, která vymezila zásadní cíl pro smluvní státy, a sice povinnosti států zachovávat základní lidská práva a podílet se na jejich ochraně. Text Charty měl ale příliš obecnou povahu, proto s vývojem práva došlo i k jeho rozpracování a konkretizaci zejména pak skrze mezinárodní dokumenty jako je Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948.¹⁰⁹

Tato deklarace se stala prvním mezinárodním dokumentem, jenž představuje instrument k ochraně základních práv a svobod. Text Deklarace přinesl ucelený katalog lidských práv člověka. Všeobecná deklarace ale není mezinárodní smlouvou, byla přijata v rámci rezoluce OSN a má zejména doporučující povahu. Její ustanovení tak nejsou závazná. Stala se inspirací pro další mezinárodní dokumenty jako např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.¹¹⁰

Mezinárodní pakt o lidských právech vychází tedy z Všeobecné deklarace lidských práv, ale obsahově je bohatší a věcně určitý. Čl. 2 Paktu stanovuje, že každý stát, který je smluvní stranou, je povinen respektovat práva uznaná v tomto dokumentu a je povinen zajistit tato práva všem jednotlivcům na jeho území spadajících pod jeho jurisdikci. Smluvní státy se dále zavazují podniknout určité legislativní kroky k uskutečnění těchto práv. Pakt dále umožňuje a upravuje podmínky odchýlení se od ustanovení zejména v situacích, kdy by hrozilo ohrožení života národa.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech si klade za cíl, aby smluvní státy usilovaly o rozvoj a dodržování práv uznaných v Paktu. Státy realizují přijaté závazky podle svých materiálních možností, přestože v Paktu uznaly svou odpovědnost za zlepšení podmínek lidu na jeho území, lze uplatňovat tato práva postupně. Hospodářská, sociální a kulturní práva lze podle textu Paktu zajistit jednotlivými státy postupně, a to pomocí ekonomických a

---

¹⁰⁹ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5. vyd. Praha: C.H.Beck, 2006. S. 93.

¹¹⁰ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. Praha: C.H. Beck, 1999. S. 5.

sociálních opatření. Z toho vyplývá, že kontrolní mechanismus tohoto Paktu není tak přísný jako je tomu u Paktu o občanských a politických právech.¹¹¹

Evropská úprava ochrany lidských práv byla vypracována Radou Evropy a představuje nejvyspělejší z regionálních systémů ochrany lidských práv. Evropská úprava, co se týká mezinárodní kontroly dodržování práv, je mnohem propracovanější nežli např. univerzální instrumenty přijaté v rámci OSN. Klíčovým dokumentem je pak Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a svobod společně se čtrnácti připojenými protokoly. Dále stojí také za zmínku Evropská sociální charta z roku 1961.

Evropská úmluva o lidských právech a svobodách se také významně inspirovala v textu Všeobecné deklarace lidských práv, ale na rozdíl od ní se jedná o první právně závazný mezinárodní dokument, jenž usiluje o ochranu širokého okruhu občanských a politických práv. Základ lidských práv lze podle textu Úmluvy rozdělit na několik skupin- především na nedotknutelnost osoby, vláda práva a pluralismus a tolerance v životě společnosti.¹¹² Úmluva klade na první místo práva, která jsou považována za nezadatelná a nezcizitelná, jsou to práva, jež chrání lidský život a důstojnost. Jsou považována za jádro lidských práv, která se vztahují k tělesné a morální integritě člověka a k jeho svobodám.¹¹³ Tato práva jsou minimálním standardem lidských práv. Jejich význam je zdůrazněn čl. 15 Úmluvy, který stanoví zákaz suspendování i pro případy ohrožení státu nebo válečný stav.

Evropský soud pro lidská práva představuje důležitý článek v systému kontroly dodržování lidských práv. Jako takový prošel dlouhým vývojem než se stal samostatným, nezávislým a nestranným mezinárodním soudem. Původně spadl soud do systému tří orgánů společně s Výborem ministrů a komisí. Byl zřízen protokolem č. 11 Rady Evropy, jehož hlavním cílem byla změna kontrolního mechanismu, stanoveného Evropskou úmluvou o lidských právech. Do momentu, kdy Protokol nabyl účinnosti soud vydával konečné rozsudky v případech, které mu byly postupovány Komisí a Výborem ministrů. S narůstající agendou bylo

---

¹¹¹ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. S. 97.

¹¹² ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. Praha: C.H. Beck, 1999. S. 24.

¹¹³ SUDRE, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. MALENOVSKÝ, Jiří. Brno: Masarykova univerzita, 1997, S. 134.

třeba, aby vznikl soud, který nahradí tento systém kontroly. Tak zadal Protokol č. 11 vzniku Evropskému soudu pro lidská práva. Další změny přináší Protokol č. 14. Jeho implementace by měla usnadnit nakládání s množstvím opakovaných stížností, a to zejména změnou organizační struktury soudu. Protokol č. 14 přináší nové kritérium přijatelnosti a posílení dohledu nad výkonem rozsudků.¹¹⁴

Kontrola základních práv v Evropské unii je též svěřena do rukou Soudního dvora Evropské unie, který rozhoduje spory týkající se lidských práv. V roce 2000 byla přijata Charta základních práv Evropské unie, která nebyla právně závazným dokumentem pro členské státy, ale vytvořila ucelený katalog lidských práv na úrovni Evropské unie. Charta byla specifická v tom, že do středu své činnosti staví jednotlivce, a to tím, že vytváří prostor svobody, spravedlnosti a bezpečnosti a zavádí občanství Unie. Práva založená tímto dokumentem jsou přiznána všem lidem na území Evropské unie bez ohledu na to, zdali jsou občany příslušného státu. Jsou jim zaručena základní, sociální, ekonomická a některá politická práva. Text Charty také obsahuje práva týkající se pouze občanů Unie jako právo volit nebo kandidovat ve volbách do Evropského parlamentu.¹¹⁵

Charta základních práv Evropské unie, přijetím Lisabonské smlouvy získala stejný závazný účinek, jako mají mezinárodní smlouvy a její název se změnil na Listinu základních práv Evropské unie.¹¹⁶

Kromě obecné soudní ochrany je komunitárnímu právu k dispozici i mimosoudní ochrana, která může být uskutečňována skrze petiční právo nebo instituci ombudsmana. Praxe je však taková, že v některých oblastech je nejvyšším orgánem poskytujícím ochranu právům Soudní dvůr Evropské unie. Soud není formálně vázán Evropskou Úmluvou o lidských právech, ale řídí se jejím obsahem, jakožto obecnými právními zásadami. Jeho právní názor je pak závazný pro vnitrostátní soudy, které rozhodují a dbají na výkon rozhodnutí.¹¹⁷

---

¹¹⁴ ESPL v 50 otázkách [online]. 2012, červenec [cit. 2. května 2013].
http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/B62A8F81-444F-47F6-9700B860C9B50618/0/50Questions_CES.pdf

¹¹⁵ POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. S. 123-125.

¹¹⁶ Listina základních práv Evropské unie [online]. 2010, květen [cit. 2. května 2013].
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/combating_discrimination/l33501_cs.htm

¹¹⁷ ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. Praha: C.H. Beck, 1999. S. 37.

Závěr

Přestože právo na život prošlo značným vývojem lze říci, že bylo své podstatě od počátku zakotveno ve všech velkých náboženstvích a kulturních tradicích světa. Právo na život vychází z přirozenoprávní teorie, která ho chápe jako právo a svobodu vzešlou z vyšší autority a jejíž existence není závislá na státní moci. Státní moc plní funkci ochranou a to lze spatřovat zejména v ústavním právu. Většina ústav spojuje právo na život s pojmy jako nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné, přirozené, svaté či absolutní právo.

Právo na život je nedotknutelnou hodnotou každého člověka, která je hodna ochrany již před narozením. Aby mohlo být toto právo chráněno, je třeba ho náležitě zakotvit v právním řádu každého státu. V Českém právním řádu nacházíme úpravu především v Ústavě České republiky, Listině základních práv a svobod a mezinárodních smlouvách, jež jsou součástí Ústavního pořádku.

Ochrana je zajištěna především skrze institut soudní moci, jež je realizován nestrannými a nezávislými soudy. Existují však i jiné prostředky ochrany, jako např. institut Veřejného ochránce práv. Nejvýznamnější postavení v rámci vnitrostátní ochrany práva na život, jako jednoho ze základních lidských práv člověka, má nepochybně Ústavní soud České republiky. Ústavní soud kromě toho, že zajišťuje kontrolu ústavnosti a rozhoduje o ústavních stížnostech, představuje také nezbytný článek k možnosti uplatnění ochrany ze strany mezinárodních organizací.

Právo na život je garantováno vnitrostátní ústavní úpravou ale také řadou mezinárodních dokumentů. Nepropracovanější systém mezinárodní kontroly a ochrany zajišťuje Rada Evropy, jako regionální mezinárodní instituce a její instrument v podobě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Nejvíce využívaným kontrolním mechanismem na poli lidských práv v mezinárodním měřítku je Evropský soud pro lidská práva sídlící ve Štrasburku.

Resumé

Although the right to life has undergone considerable development it can be said that in its essence it was in the beginning enshrined in all major religions and cultural traditions of the world. The right to life is based on natural law theory, which sees it as right and freedom based on a higher authority, and whose existence is not dependent on state power. State power serves a protection and which can be seen especially in constitutional law. Most constitutions connect right to life with concepts such as inherent, inalienable, imprescriptible, natural, sacred or absolute right.

The right to life is inviolable value of each person which is worthy of protection even before birth. In order to protect this right, it must be properly anchored in the legal system of each country. In the Czech legal order the treatment can be find mainly in Czech Constitution, the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and international treaties that are part of the constitutional order. Privacy is ensured primarily through the Institute of the judiciary, which is carried out by independent and impartial courts. But there are other means of protection, such as the institution of the Ombudsman. The most important position in the national protection of the right to life, as one of the basic human rights of man, is undoubtedly the Constitutional Court of the Czech Republic. The Constitutional Court, except that it ensures the control of constitutionality and decide on constitutional complaints, is also an essential link to the possibilities of protection from international organizations.

The right to life is guaranteed by the national constitutional arrangement but also by several international documents. The most detailed international control system and system of protection is ensured by Council of Europe which is a regional international institutions and the instrument in the form of the European Convention on Human Rights. The most widely used control mechanism in the field of human rights at the international level is the European Court of Human Rights in Strasbourg.

Seznam použité literatury

1. Literatura

BLAHOŽ, Josef. Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva. Praha: Nakladatelství ASPI, 2005. 259 s.

ČAPEK, Jan. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Část II.- Protokoly. Praha: Nakladatelství Linde, 2010. 178 s.

DWORKIN, Ronald. Life's dominion. An Argument about abortion, euthanasia, and individual freedom, New York: Alfred A. Knopf, 1993. 273 s.

FILIP, Jan; SVATONĚ, Jan; ZIMEK, Josef. Základy státovědy. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 266 s.

FLEGL, Vladimír. Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 1997. 237 s.

GERLOCH, Aleš. Teorie práva. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 343 s. ISBN 80-86473-58-6

HLINOVSKÁ, Iveta. Trest smrti. Praha: Univerzita Karlova, 1998

HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Nakladatelství Linde, 2003. 743 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 3. vyd. Praha: Linde, 2004, 831 s.

KLÍMA, Karel a kol. Státověda. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 415 s.

KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 4. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 786 s.

KLÍMA, Karel, et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. Vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 1441 s.

KRSKOVÁ, Alexandra. Dějiny evropského politického a právního myšlení. Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia, 2003. 563 s.

KUBŮ, Lubomír a kolektiv. Dějiny právní filozofie. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci, 2002. 202 s.

MALENOVSKÝ, Jiří. Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 467 s.

MILLER, David; COLEMANOVÁ Janet et al. Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Nakladatelství Barrister & Principal, 2003. 287 s.

POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Jan. Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. 511 s.

SCRUTON, Roger. Slovník politického myšlení. Brno: Nakladatelství Atlantis, 1989. 184 s.

SÖRIG, Hans Joachim. Malé dějiny filosofie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 630 s. ISBN 80-7192-500-4

ŠTURMA, Pavel. Úvod do evropského práva ochrany lidských práv. Praha: Nakladatelství Karolinum Univerzita Karlova, 1994. 130 s.

ŠTURMA, Pavel. Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. Praha: C.H. Beck, 1999. 80 s.

SUDRE, Frédéric. Mezinárodní a evropské právo lidských práv. MALENOVSKÝ, Jiří. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 364 s.

TOMSA, Bohuš. Kapitoly z dějin filosofie práva a státu, Praha, Nakladatelství Karolinum, 2005. 276 s.

ZIMEK, Josef. Právo na život. Vybrané otázky související se základním právem člověka- právem na život. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 36 s.

2. Časopisecké články

PAVLÍČEK, Václav, Poznámky k úpravě občanských práv a k osudu Československa. Právník. 1993, č. 3, s. 229-237.

WEINBERGER, Ota. Přirozené právo a právní argumentace. Právník. 1993, roč. 132, č. 3, s. 193-202.

3. Elektronické prameny

PROŠKOVÁ, Eva. Etické a právní aspekty eutanazie [online]. 2009, leden [cit. 30. dubna 2013].

<http://casopiszsfsfu.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120330103102626584.pdf>

Trest smrti I. Juristic [online]. 2000, červenec [cit. 23. červenec 2000].
<http://trestni.juristic.cz/30487/clanek/trest2.html>

ŽIDEK, Dominik. Rada pro lidská práva- Trest smrti. Asociace pro mezinárodní otázky [online] 2009 [cit. 2. května 2013].

http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf

ESPL v 50 otázkách [online]. 2012, červenec [cit. 2. května 2013].

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/B62A8F81-444F-47F6-9700-B860C9B50618/0/50Questions_CES.pdf

Listina základních práv Evropské unie [online]. 2010, květen [cit. 2. května 2013].

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/combating_discrimination/133501_cs.htm

4. Právní předpisy

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění

Zákon č. 121/1920 Sb., Ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

Zákon č. 29/1991 Sb., Ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky

Zákon č. 403/2002 Sb., Nález Ústavního soudu

Zákon ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník, v platném znění

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, v platném znění

Úmluvy o právech dítěte. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Druhý opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech

Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 71/1973 Sb.

Vyhláška ministerstva zdravotnictví ČSR č. 75/1986 Sb.

5. Judikatura

Rozhodnutí Komise pro lidská práva č. 6959/75. Brüggermann a Scheuten proti Spolkové republice Německo, ze dne 12. července 1977

Rozhodnutí ESLP č. 5410/03 ze dne 20. 3. 2007

Rozhodnutí ESLP č. 53924/00, ze dne 8. července 2004

Rozhodnutí ESLP sp. zn. 2346/02, Pretty proti Spojenému království, ze dne 29. dubna 2002

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 To 102/95

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR, sp. zn. II ÚS 317/01

Rozhodnutí NS SSR, sp. zn. 3 To 72/80